german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

LGBTQI pitanja, reforma javne uprave i otvorena vlast u Bosni i Hercegovini

Impressum

Izdavač
Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Sjedišta firme
Bonn i Eschborn, Njemačka

Program jačanja javnih institucija u Bosni i Hercegovini
Pilot projekt “Uključivanje LGBTQI pitanja u pristupe otvorene vlasti u BiH”
Maršala Tita 22
Tel. +387 (0)33 953 300
Fax +387 (0)33 953 311
www.giz.de/en/worldwide/31709.html

Zadnje ažuriranje
juli 2020.

Štampa

Dizajn
Peđa Kazazović, Sarajevo

Tekst
Emina Bošnjak, Vladana Vasić

Podršku izradi ovog izvještaja pružio je pilot projekt “Uključivanje LGBTQI pitanja u pristupe otvorene vlasti u Bosni i Hercegovini”, koji se provodi u okviru Programa za jačanje javnih institucija u Bosni i Hercegovini, a financira od strane Saveznog ministarstva za ekonomsku suradnju i razvoj (BMZ) Savezne vlade Njemačke. Stavovi i mišljenja iskazani u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autorica izvještaja i ne odražavaju nužno stavove i zvanične politike Savezne vlade Njemačke, BMZ-a, odnosno GIZ-a.

Sadržaj

Predgovor 7

1. Uvod 8

a. Pitanja iz istraživanja 8

b. Metodologija 9

2. Zakonski okvir i politike 15

a. Ljudska prava u procesu reforme javne uprave 17

b. Sadašnje stanje: diskriminacija LGBTI građana*ki, javne institucije i ljudska prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini 21

c. Da li LGBTI osobe vjeruju institucijama/javnoj upravi u Bosni i Hercegovini? 24

3. LGBTI i pristup javnim institucijama - zaključci istraživanja 26

a. Institucije 26

b. LGBTI zajednica (upitnik i fokus grupe) 33

c. Kombinirane percepcije: LGBTI pitanja u kontekstu RJU i otvorene vlasti iz dvije perspektive 40

d. COVID-19 i LGBTI pitanja: snažni argumenti za općenito otvoreniju upravu 43

4. Zaključci i preporuke 44

PREDGOVOR

Od 2014. godine Bosna i Hercegovina (BiH) je članica Partnerstva za otvorenu vlast (OGP), a 2019. godine je započela i provedba prvog akcionog plana Vijeća ministara BiH. Njemački GIZ od 2015. godine u ime vlade SR Njemačke a od 2019. godine i u ime vlade Ujedinjenog Kraljevstva pruža stručno savjetovanje i podršku procesima kreiranja otvorenije, transparentnije i odgovornije javne uprave u zemlji. Ova stručna podrška institucijama je jedan dio ukupne podrške reformi javne uprave koja se pruža u okviru Programa jačanja javnih institucija u BiH od 2010. godine.

Program je 2019. godine pridružio se pozivu sektorskog programa „Realizacija ljudskih prava u razvojnoj saradnji“ te pripremio i predložio dodatne mjere koje se izričito odnose na prava lezbijskih, gay, biseksualnih, trans*, queer i interspolnih osoba u zemlji. Prijedlog je predvidio nadogradnju na postojeće mjere u oblasti otvorene vlasti, senzibiliziranje uključenih aktera i – posebno važno – kreiranje prilika za dijalog između tijela vlasti koji prema svom mandatu obično ne rade direktno na LGBTQI pravima i organizacija civilnog društva koje svoj rad fokusiraju na ovu zajednicu.

Izvještaj pred vama je rezultat istraživanja koje su u okviru provedbe pilot projekta provele Emina Bošnjak i Vladana Vasić iz Sarajevskog otvorenog centra. Istovremeno za vrijeme provedbe istraživanja radili smo na organizaciji radionica za predstavnike*ice vlasti i civilnog društva, javno diskutirali o LGBTQI pravima na konferenciji o otvorenoj vlasti u BiH, radili na izradi obuke senzibiliziranja državnih službenika*ica te na kreiranju izvodljivih i održivih preporuka za buduće mjere u OGP akcijskim planovima u Bosni i Hercegovini.

Iskreno se nadam da će vam ova studija o provedenom istraživanju pružiti uvid ne samo u stanje LGBTQI prava u zemlji kada se radi o javnoj upravi i procesima na nivou BiH nego vam dati i konkretne ideje kako unaprijediti procese i kreirati upravu koja je otvorena prema svim građanima*kama, uključujući LGBTQI građane*ke Bosne i Hercegovine.

Elvis Mujanović
savjetnik i službenik za implementaciju
Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)

UVOD

Istraživačka pitanja u kontekstu pilot projekta

Da bi vlada i civilno društvo stupili u bilo kakav dijalog o LGBTQI[1] pitanjima u javnoj upravi, prije svega je potrebno definirati zajedničke izazove sa kojima se LGBTQI osobe u Bosni i Hercegovini suočavaju kada stupaju u kontakt sa javnom upravom. Osim što želi omogućiti dijalog, ova analiza bi trebala ponuditi uvid u to kako uključiti LGBTQI pitanja u širi proces reformi, kao što su reforme javne uprave, i posebno, pristupe otvorene vlasti u BiH. Integracija ovih pitanja u postojeće reformske pristupe i inicijative predstavlja neophodan preduvjet za održivost pilot projekta u okviru kojeg se provodi istraživanje.

Dalje, a na osnovu analize LGBTIQ pitanja u javnoj upravi, pilot projekt će ponuditi platforme za dijalog između civilnog društva i vlade u cilju podizanja prepoznatljivosti LGBTIQ pitanja u javnosti. Međutim, cilj ovih platformi nije samo da indirektno podigne svijest među stanovništvom u cjelini, nego i da uključi temu ljudskih prava, posebno u odnosu prema manjinama, u planove tekućih reformskih procesa. Ovo se posebno odnosi na reformu javne uprave kao sastavnim dijelom evropskih integracijskih procesa i pristupa Evropskoj uniji.

Osim toga, predviđene su i mjere čiji je cilj senzibilizirati državne službenike*ce koji dolaze u kontakt sa LGBTQI osobama i njihovim specifičnim problemima u javnoj upravi i državnoj službi, sa namjerom sprječavanja diskriminacije LGBTQI osoba koje su ili same državni*e službenici*e, ili predstavljaju stranke koji dolaze u dodir sa javnom upravom.

Analiza problema sa kojima se suočava LGBTQI populacija kada dolazi u dodir sa javnom upravom u Bosni i Hercegovini će poslužiti ne samo kao osnova za implementaciju mjera predviđenih ovim pilot projektom, nego i za buduće aktivnosti vlade i civilnog društva. U cilju osiguranja održivosti pilot projekta, zaključci analize će se koristiti kao osnova za uključivanje LGBTQI aspekata u buduće mjere akcionog plana za Partnerstvo za otvorenu vlast nakon 2020.

1 Lezbijska, gay, biseksualna, trans*, queer i interspolna; u ovom će se izvještaju naporedno koristiti skraćenice LGBTI i LGBTQI.

Metodologija

Cilj ove analize bio je da se izradi mapa problema sa kojima se suočava LGBTQI populacija u ostvarivanju pristupa javnim institucijama i njihovim uslugama u Bosni i Hercegovini. Analiza se primarno fokusira na administrativni nivo Bosne i Hercegovine, tj. Vijeće ministara BiH i njegove institucije. Ovaj administrativni nivo je jedini koji je usvojio Akcioni plan za Partnerstvo za otvorenu vlast.

Da bi se moglo provesti istraživanje i raditi u pravcu jačanja kapaciteta institucija da odgovore potrebama LGBTI osoba kada se radi o reformi javne uprave, bilo je neophodno prikupiti podatke i informacije iz različitih izvora, korištenjem različitih metoda. Ovakav pristup, koji podrazumijeva kombinaciju metoda, pomogao je razumijevanju potreba i iskustava ciljane publike - u ovom slučaju LGBTQI osoba koje ostvaruju pristup javnim institucijama, državnih službenika*ca koji pružaju usluge, državnih službenika*ca koji izrađuju budžete, politike i zakonska rješenja, kao i državne službenike*ce koji razrađuju kadrovske prakse – u cilju utvrđivanja konkretnih mjera koje bi učinile procese Partnerstva za otvorenu vlast (*Open Government Partnership*, OGP) i reforme javne uprave (RJU) otvorenijima za uključivanje LGBTI osoba.

U ovom slučaju, pored analize dokumentacije, i u cilju stjecanja pravilnog uvida u karakteristike, iskustva i potrebe naših ciljnih skupina, ključni korak bio je da se obavi anketa reprezentativnog uzorka LGBTI osoba, i organiziraju fokus grupe koje čine odabrani*e predstavnici*e ove društvene kategorije. Drugi dio istraživanja odnosio se na vođenje intervjua sa relevantnim predstavnicima*ama identificiranih institucija.

Prema tome, metodologija je obuhvatila sljedeće koreke:

1. **Analiza dokumentacije (sekundarno istraživanje)**

Kod analize dokumentacije posebnu pažnju smo posvetile prioritetima navedenim u Strategiji reforme javne uprave BiH, kao što su razvoj politika i kapaciteti koordinacije, upravljanje ljudskim resursima, administrativne procedure, pružanje usluga, transparentnost, efikasnost i odgovornost uz povećano učešće građana*ki. U skladu sa ovim, razmotrile smo postojeće dokumente, kao što je Strateški okvir za reformu javne uprave 2018-2022, kojega je Vijeće ministara usvojilo u septembru 2018, i ponudile analizu reformskih napora iz perspektive LGBTQI građana*ki na koje utječe reforma.
Osim toga, institucije koje učestvuju u Partnerstvu za otvorenu vlast promatrane su kroz prizmu vrijednosti koje su usvojile kroz ovu inicijativu.

U suštini, obje ove inicijative su u skladu sa idejom unaprjeđenja ljudskih prava i uključivanja marginaliziranih skupna, pa stoga mogu biti korisne za poboljšanje položaja i odnosa između LGBTI osoba u BiH i institucija na državnom nivou. Također, sagledale smo Akcioni plan Vijeća ministara Bosne i Hercegovine 2019-2021, kojega je Vijeće ministara usvojilo u aprilu 2019, i ponudile analizu napora iz perspektive LGBTQI građana*ki na koje utječu pristupi otvorene vlasti.
Da bi obuhvatile sve ciljeve ove inicijative i njen značaj za NVO i građane*ke, također smo ostvarile uvid u sve postojeće i relevantne dokumente, politike i NVO izvještaje koji se odnose na inicijative Partnerstva za otvorenu vlast.

Još jedan važan dio analize dokumentacije bilo je ostvarivanje uvida u postojeće izvještaje i studije stanja ljudskih prava LGBTI osoba u BiH kako bi se mogao dati kontekst i prikupile informacije o njihovom pristupu i iskustvima u odnosu na institucije na državnom nivou.

Primarno istraživanje uz korištenje kombinacije metoda (kvalitativne i kvantitativne metode)

Ne postoji značajna količina podataka koji razrađuju potrebe i zajedničke izazove sa kojima se susreću LGBTQI osobe u Bosni i Hercegovini u odnosima sa javnom upravom na državnom nivou. Prema tome, primarno istraživanje je pomoglo premostiti praznine u znanju, istražiti i pronaći podatke sa terena o specifičnim izazovima sa kojima se suočavaju LGBTQI osobe kod ostvarivanja pristupa uobičajenim uslugama javne uprave koje pružaju institucije na nivou Bosne i Hercegovine.

1. Izrađen je **upitnik** koji je distribuiran pripadnicima*ama LGBTI zajednice sa ciljem da se pokušaju mapirati prakse koje su se javljale kada su ostvarivali*e pristup javnim institucijama, kao i problemi koje su identificirali*e u tom procesu. Najmanje 100 osoba, pripadnika*ca LGBTI zajednice, dobilo je ovaj upitnik; popunile su ga **74 osobe.**

Istraživanje je obuhvatilo ispitanike*ce starosti od 18 do 63 godine (vidjeti grafikon 1: Distribucija uzorka po godini rođenja).

DISTRIBUCIJA UZORKA PO GODINI ROĐENJA (%)

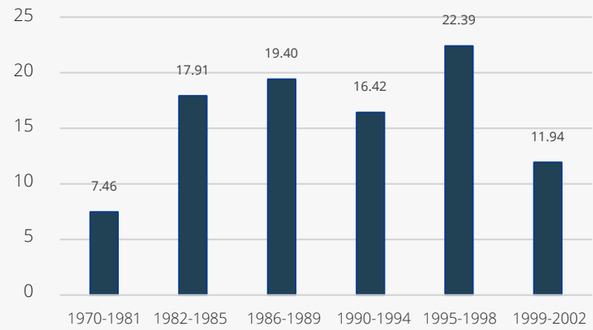

Najveći broj ispitanika*ca (40) identificira se kao osobe ženskog spola, nakon čega slijede ispitanici*e koji se identificiraju kao muškog spola (32), te kao interspolne osobe (2 ispitanika*ce), kao što se može vidjeti na grafikonu ispod.

DISTRIBUCIJA UZORKA PO SPOLU (%)

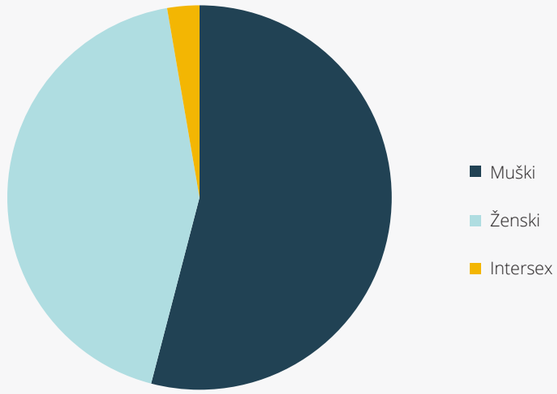

Što se tiče rodne distribucije, 39 ispitanika*ca se identificira kao žene, 29 se identificira kao muškarci, 3 osobe se identificiraju kao transrodne, 1 osoba se identificira kao rodno-fluidna, i 2 su odabrale da se ne identificiraju.

DISTRIBUCIJA UZORKA PO RODU (%)

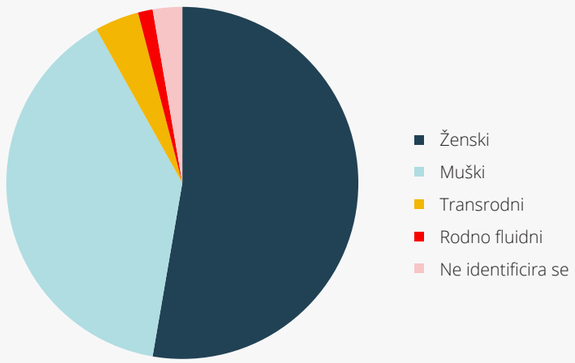

Što se tiče seksualne orijentacije, najveći broj ispitanika*ca se identificira kao homoseksualni muškarci (**38,36%**), potom kao homoseksualne žene/lezbijke (**21,92%**), biseksualci*ke (**16,44%**), heteroseksualci*ke (**2,74%**), i kao ostalo (**20,55%**). Cjeloviti pregled identiteta koji čine ukupan uzorak prikazan je na grafikonu 4.

SEKSUALNA ORIJENTACIJA UZORKA (%)

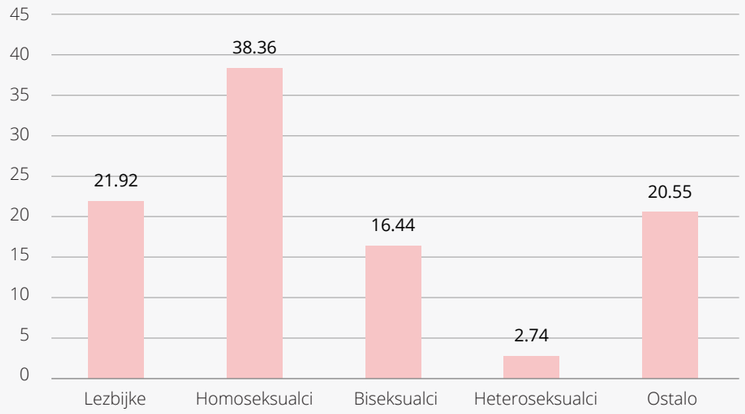

2. **Fokus grupe** sa pripadnicima LGBTI zajednice su održane da bi se provjerile/potvrdile potrebe i prepreke njihovom zadovoljavanju u pristupanju javnim institucijama, koje su identificirane analizom dokumentacije i prikupljanjem podataka sa terena. U tu svrhu, održana je fokus grupa sa **6 osoba** i utvrđena je lista prioriteta (potreba) u skladu sa redoslijedom važnosti njihovog ostvarivanja.

Osim postojećih podataka o zahtjevima procesa reforme javne uprave, bilo je neophodno razmotriti specifična područja odnosno prakse u radu javnih institucija i procijeniti kapacitete relevantnih državnih službenika*ca unutar javne uprave BiH u smislu utvrđivanja u kojoj mjeri su senzibilizirani*e i ponašaju se u skladu sa svojim obavezama i odgovornosti u odnosima sa LGBTQI građanima*kama i grupama, odnosno kod bavljenja LGBTQI problematikom.

Istraživanje je obuhvatilo institucije na nivou BiH, prije svega devet postojećih ministarstava, zbog njihove direktne relevantnosti za politike, zakone i propise, njihovo formuliranje, izradu, implementaciju i monitoring. Osim spomenutih ministarstava, obuhvaćene su i druge institucije na nivou države koje također učestvuju u inicijativi OGP i rade na povećavanju transparentnosti, unaprjeđenju uključivanja građana*ki i jačanje odgovornosti institucija. S obzirom da se ova inicijativa odnosi na ograničeni broj institucija, istraživanje je, osim toga, obuhvatilo i institucije na nivou države koje su ranije aktivno radile na unaprjeđenju ljudskih prava LGBTI osoba, bilo primjenom postojećih zakonskih rješenja, njihovim tumačenjem, ili izradom novih zakona i politika.

Obavljena je **serija intervjua (8)** sa relevantnim akterima, predstavnicima*ama institucija iz uzorka istraživanja - odn. državnim službenicima*ama koji*e ostvaruju kontakt sa strankama, državnim službenicima*ama koji*e rade na izradi strategija i politika, državnim službenicima*ama koji*e rade na mehanizmima zaštite/pritužbi/anti-diskriminacije, državnim službenicima*ama koji*e rade na proceduri zapošljavanja. Intervjui su pomogli identificirati i otkriti praznine u poznavanju postojeće situacije na terenu u kontekstu senzibilizacije, ispunjavanju obaveza i odgovornosti državnih službenika*ca u javnoj upravi u BiH kada rade sa LGBTQI građanima*kama i grupama, odnosno kada rade na LGBTQI pitanjima.

Spomenute institucije su navedene ovdje:

1. **Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine**
2. **Ministarstvo civilnih poslova BiH**
3. **Agencija za statistiku (učestvuje u OGP)**
4. **Ured koordinatora za reformu javne uprave (učestvuje u OGP)**
5. **Agencija za državnu službu**
6. **Agencija ravnopravnost spolova BiH**
7. **Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK)**
8. **Institucija ombudsmana za zaštitu ljudskih prava BiH**

Analiza institucionalnog djelovanja i praksi ovih institucija fokusirala se na politike i prakse zapošljavanja, njihove dostupnosti građanima*kama, postojanje mehanizama za zaštitu ljudskih prava unutar dotične institucije, učešće civilnog društva u izrade politika, i nivo senzibilizacije i edukacije zaposlenih u vezi sa pitanjima od značaja za LGBTI osobe. Kada se razmatraju institucije koje učestvuju u OGP inicijativi, posebna pažnja je posvećena uključivanju LGBTIQ prava i problematike u aktivnosti predviđene Akcionim planom OGP.

I na kraju, ovakav pristup, koji uključuje triangulaciju podataka, pomoći će nam identificirati praznine, razviti i ojačati preporuke zasnovane na dokazima u pogledu ključnih aspekata reforme javne uprave koje treba prilagoditi kako bi odgovorile potrebama LGBTIQ osoba, i učiniti cijeli proces inkluzivnijim za njihova ljudska prava. Analiza prikupljenih podataka i informacija će, osim toga, rezultirati preporukama zasnovanim na dokazima o uključivanju LGBTQI pitanja u inicijativu i pristupe otvorene vlasti u Bosni i Hercegovini.

ZAKONSKI OKVIR I POLITIKE

ZAKONSKI OKVIR I OSIGURANJE RAVNOPRAVNOSTI

Načelo ravnopravnosti i nediskriminacije ugrađeno je u pravni sistem BiH kroz odredbe Ustava BiH; ustave oba entiteta - Republike Srpske i Federacije BiH; ustave kantona u Federaciji BiH i Statut Distrikta Brčko.

Ustav BiH obavezuje državu i oba entiteta da "osiguraju najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda". Također, propisuje da će se prava i slobode garantirane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenim Protokolima direktno primjenjivati u Bosni i Hercegovini, i imati prevagu nad svim drugim zakonima. Kako je predviđeno samim Ustavom, sva ova prava i slobode se uživaju "bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status"[2].

Ustav Republike Srpske zabranjuje diskriminaciju po osnovu "rase, pola, jezika, nacionalne pripadnosti, vjeroispovijesti, socijalnog porijekla, obrazovanja, imovnog stanja, političkog i drugog uvjerenja, društvenog položaja ili drugog ličnog svojstva", dok Statut Distrikta Brčko također sprječava diskriminaciju na osnovu "spola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa".

Mada ni Ustav BiH, ni Ustavi entiteta, ni Statut Brčko Distrikta ne spominju izričito seksualnu orijentaciju, rodni identitet

2 Ustav Bosne i Hercegovine (izvor: http://www.ohr.int/?page_id=68220)

i spolne karakteristike kao zabranjene osnove za diskriminaciju, pravosuđe i izrađivači zakona i dalje imaju obavezu tumačiti ih u okviru “drugog statusa/ličnog svojstva” u skladu sa standardima postavljenim u Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, i Odlukama Evropskog suda za ljudska prava.[3]

Prvi zakonski akt koji eksplicitno regulira zabranu diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije je Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, usvojen 2003. godine, koji zabranjuje diskriminaciju kako na osnovu rodne, tako i na osnovu seksualne orijentacije.[4]
Pravno gledano, i u skladu sa praksom međunarodnih odbora i sudova, termin rod se tumači tako da obuhvaća i biološki spol, ali i rodni identitet, a u nekim slučajevima čak i spolne karakteristike. U Bosni i Hercegovini, do usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije 2009. god., ovaj termin su institucije tumačile striktno kao biološki spol.

2009. godine usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije BiH, rodni identitet i seksualna orijentacija su konačno prepoznati kao zabranjena osnova za diskriminaciju, a LGBTI osobe u BiH su time dobile pravnu osnovu da se bore za jednak tretman. Uprkos donekle neadekvatnom prijevodu termina na lokalne jezike (rodni identitet kao spolna ekspresija, a seksualna orijentacija kao seksualno opredjeljenje), nadležne institucije su implementacijom ovog zakona napravile prvi korak u pravcu unaprjeđenja ljudskih prava LGBTI osoba u BiH. 2016. godine usvojene su izmjene ovog zakona sa ciljem unaprjeđenja određenih proceduralnih pitanja i uklanjanja nedostataka uočenih i dokumentiranih u praksi. Ovim promjenama su seksualna orijentacija i rodni identitet izričito i ispravno navedeni kao zabranjene osnove za diskriminaciju, a na tu listu su uključene i spolne karakteristike. Time je BiH postala prva zemlja na Balkanu, i jedna od prvih u Evropi, koja je prepoznala značaj pružanja pravne zaštite interspolnim osobama.[5]

Zabrana diskriminacije i neravnopravnog tretmana propisana ovim zakonom odnosi se na sve javne organe, kao i na sve fizičke i pravne osobe. Sam zakon izričito navodi da se odnosi i na privatni i na javni sektor, posebno na planu zapošljavanja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, roba i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, obavljanja privredne djelatnosti, i javnih usluga.

3 Ustav Republike Srpske; Ustav Federacije BiH, i Statut Distrikta Brčko (izvor: http://www.ohr.int/?page_id=68220)

4 Zakon o ravnopravnosti spolova BiH (izvor: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/02/GEL_32_10_E.pdf)

5 Zakon o zabrani diskriminacije BiH (izvor: https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/378832)

Ljudska prava u procesu reforme javne uprave

Zakon o Upravi BiH zadužuje ministarstva i upravna tijela u Bosni i Hercegovini da:

- provode zakone i druge propise;
- vrše upravni nadzor nad provođenjem zakona i drugih propisa;
- donose propise za provođenje zakona i drugih propisa;
- predlažu i daju preporuke iz oblasti zakonodavstva;
- daju odgovore na pitanja organa zakonodavne i izvršne vlasti koja se odnose na njihovu nadležnost;
- obavljaju druge upravne i stručne poslove određene zakonom i drugim propisima.[6]

6 Zakon o upravi BiH (izvor: https://www.ecoi.net/en/file/local/1292019/1504_1216738703_law-on-administration-of-bosnia-and-herzegovina.pdf)

Zakon također predviđa da ministarstva i drugi organi uprave ostvaruju neposredne kontakte sa strankama i obavezni su organizirati obavljanje poslova od značaja za ostvarivanje prava stranaka na način i pod uvjetima kojima se strankama omogućuje da što jednostavnije, brže i efikasnije ostvaruju prava i izvršavaju obaveze kod tih organa. Isto tako, ostavlja strankama mogućnost da podnose predstavke, i prijedloge i pritužbe stranaka na nepravilan odnos državnih službenika*ca i zadužuje rukovodioce*teljice organa uprave da ih bez odgađanja razmotre, i ako ih ocijene osnovanim, poduzmu zakonom predviđene mjere prema državnom službeniku*ci na čiji se rad predstavka odnosi.

Pošto su upravna tijela nadležna za provođenje zakona i propisa, unaprjeđenje stručnosti zakonodavnih i izvršnih tijela, kao i neposredan rad sa strankama koje ostvaruju svoja prava i slobode, oni predstavljaju temelj za unaprjeđenje i zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Prema tome, njihov odnos sa strankama, to jest građanima*kama BiH, i njihova transparentnost i otvorenost prema civilnom društvu u svim aspektima svoga rada, je pitanje od najveće važnosti za društvo u cjelini. Za korištenje i dalje unaprjeđenje ljudskih prava, posebno ljudskih prava manjina, od krucijalnog je značaja da javna uprava bude orijentirana na građane, inkluzivna, i senzibilizirana.

U tom pogledu, potrebe građana*ki, posebno onih koji*e pripadaju marginaliziranim zajednicama, kao što su LGBTI osobe, da imaju dostupnu, transparentnu, dobro kapacitiranu i proaktivnu javnu upravu, su u skladu sa ciljevima reforme javne uprave i inicijative za Partnerstvo za otvorenu vlast.

Reforma javne uprave (RJU), osim što je jedna od obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, i ključni proces u okviru evropskih integracija BiH, također je i preduvjet za odgovornu i ekonomičnu državnu službu, kao i efikasniju, učinkovitiju, i transparentniju javnu upravu koja ispunjava svoje obaveze.

Strategiju reforme javne uprave i Akcioni plan 1 za njenu implementaciju usvojile su Vlade Federacije BiH, Republike Srpske i Distrikta Brčko, i Vijeće ministara BiH. Iako je originalni Akcioni plan 1 istekao krajem 2010, njegovom revizijom razrađeni su konkretniji zadaci i mjere i implementirani do kraja 2014, kada je istekla i Strategija. Država i njeni entiteti nastavljaju ovaj proces implementacijom neimplementiranih mjera iz prethodnog Akcionog plana, a Vijeće ministara je najavilo da će se u izradi nove Strategije i Akcionog plana predvidjeti novi strateški pristup.[7]

Vizija reforme javne uprave je *stvaranje javne uprave koja bi bila učinkovitija, efikasnija i odgovorna za ono što radi; koja bi služila građanima*kama na bolji način za manje novca; i koja bi radila na osnovu transparentnih i otvorenih procedura, uz istovremeno ispunjavanje svih uvjeta potrebnih za europske integracije, i time postala istinski faktor koji bi omogućavao kontinuirani i održivi društveno-ekonomski razvoj.*

Da bi ostvarila ovu viziju, Strategija RJU se fokusira na *unaprjeđenje općih upravnih kapaciteta; stvaranje koherentnijih upravnih struktura u okviru i između različitih nivoa uprave; i unaprjeđenju centralnih uprava na nivou BiH, Entiteta i Brčko Distrikta.*

U tom pogledu, dokument Reforme javne uprave predviđa sljedeće obaveze:

- Da javna uprava postane ekonomična i dobro organizirana (Obaveza 1: Organizacija);
- Da se osigura ekonomična i transparentna potrošnja novca poreskih obveznika (Obaveza 2: Sredstva financiranja);
- Da se osigura profesionalizam državne službe na način da zastupa građane kojima je na usluzi (Obaveza 3: Osoblje);
- Da javna uprava radi u skladu s najboljom praksom EU (Obaveza 4: Procedura);
- Da se osiguraju kvalitetne i građanima*kama dostupne javne usluge (Obaveza 5: Javne službe).

Godine 2014. Bosna i Hercegovina se priključila multilateralnoj globalnoj inicijativi **Partnerstvo za otvorenu vlast (OGP)**, koja naglašava transparentnost i otvorenost javnih organa, i ohrabruje zemlje učesnice da se obavezuju na konkretne mjere i djelovanje u oblastima transparentnosti, osnaživanja učešća građana*ki u vlasti, borbe protiv korupcije i uvođenja novih tehnologija koje čine javnu upravu što efikasnijom.

7 Strateški okvir za reformu javne uprave (izvor: http://rju.parco.gov.ba/en/o-rju/strateski-okviri-za-rju/)

U središtu OGP inicijative su vrijednosti Deklaracije o otvorenoj vlasti. Pristupanjem OGP-u, zemlje članice izražavaju[8]:

- Svijest o potrebi za otvorenom vlašću – svjesnost da građani*ke žele otvoreniju vlast, učešće u javnom životu i vlast koja će biti transparentna, odgovorna, efikasna i osjetljiva na potrebe građana*ki.
- Individualni pristup članstvu u Inicijativi – svaka država odabire vlastiti pristup učešću u Partnerstvu, a koji je u skladu sa državnim prioritetima, okolnostima i željama građana*ki.
- Odgovorno ispunjavanje obaveza – prihvaćanje odgovornosti preuzimanja obaveza u promoviranju transparentnosti, borbe protiv korupcije, osnaživanja građana*ki i korištenja novih tehnologija u cilju efikasnije i odgovornije vlasti.
- Otvorenost u suradnji sa građanima*kama i promocija transparentnosti – zastupanje načela otvorenosti u zajedničkim naporima vlasti i građana*ki da se osigura progres, inovacije i sigurnost zajednice, te prihvaćanje načela transparentnosti i otvorene vlasti, s ciljem postizanja višeg nivoa blagostanja, dobrobiti i ljudskog dostojanstva.

U svojoj suštini, Partnerstvo za otvorenu vlast je u cijelosti komplementarno sa vrijednostima procesa reforme javne uprave, i fokusira se na stvaranje efikasne, transparentne, odgovorne, moderne javne uprave koja će svoj rad zasnivati na najboljim praksama i načelima evropskog upravnog prostora i djelotvorno raditi u korist građana*ki tako što će im pružati brze i pouzdane usluge.

Obje ove inicijative su u svojoj osnovi u skladu sa idejom unaprjeđenja ljudskih prava i uključivanja marginaliziranih skupina, pa stoga mogu biti korisne za poboljšanje položaja i odnosa između LGBTI osoba u BiH i institucija na državnom nivou. Ove inicijative, osim toga, imaju veliki značaj za civilno društvo i inkluziju marginaliziranih grupa općenito, i njihova adekvatna implementacija vodi do većeg nivoa suradnje između organizacija civilnog društva i institucija na državnom nivou, čime se osigurava inkluzivnija politika zasnovana na dokazima, kao i zakonodavni razvoj.

Nije neuobičajeno da članovi Partnerstva za otvorenu vlast direktno predvide mjere čiji je cilj unaprjeđenje ljudskih prava, kao i ljudskih prava LGBTI osoba, u okviru njihovih akcionih planova

8 Bosna i Hercegovina u inicijativi Partnerstvo za otvorenu vlast (izvor: https://parco.gov.ba/en/2017/04/24/bosna-i-hercegovina-u-inicijativi-partnerstvo-za-otvorenu-vlast/)

za OGP, kako bi se naglasio pristup ljudskih prava u javnoj upravi. Na primjer, u svom Prvom nacionalnom akcionom planu 2017-2019, koji se fokusira na unaprjeđenje otvorenih podataka i transparentnosti na područjima kao što je transport i eksploatacija resursa, kao i proširenje prilika za civilni angažman, Njemačka se pozabavila specifičnim društvenim temama koje su se koncentrirale na integraciju, politike porodice, i LGBTI pitanja. Konkretno, Savezno ministarstvo za porodična pitanja, starije osobe, žene i mlade dobilo je zadatak da razvije i održava online informativni portal koji će zainteresiranim građanima*kama, ekspertima*icama i zainteresiranim osobama i njihovim porodicama pružati informacije o rodnoj raznolikosti i načinima života osoba u istospolnim zajednicama.[9] Online portal je kreiran sa ciljem davanja doprinosa jačanju svijesti u društvu kako bi se poboljšalo prihvaćanje LGBTI osoba, kao i da se LGBTI osobama i njihovim porodicama pruže informacije o postojećim zakonskim odredbama i servisima podrške.

U Drugom nacionalnom akcionom planu Savezne vlade Njemačke koji se odnosi na period 2019-2021, navodi se da će se Savezno ministarstvo za porodična pitanja, starije osobe, žene i mlade uključiti u dijalog sa NVO u vezi sa statusom ravnopravnog tretmana LGBTI osoba širom Evrope na IDAHOT Forumu i okruglom stolu Evropske mreže vladinih fokus tačaka za LGBTI.[10]

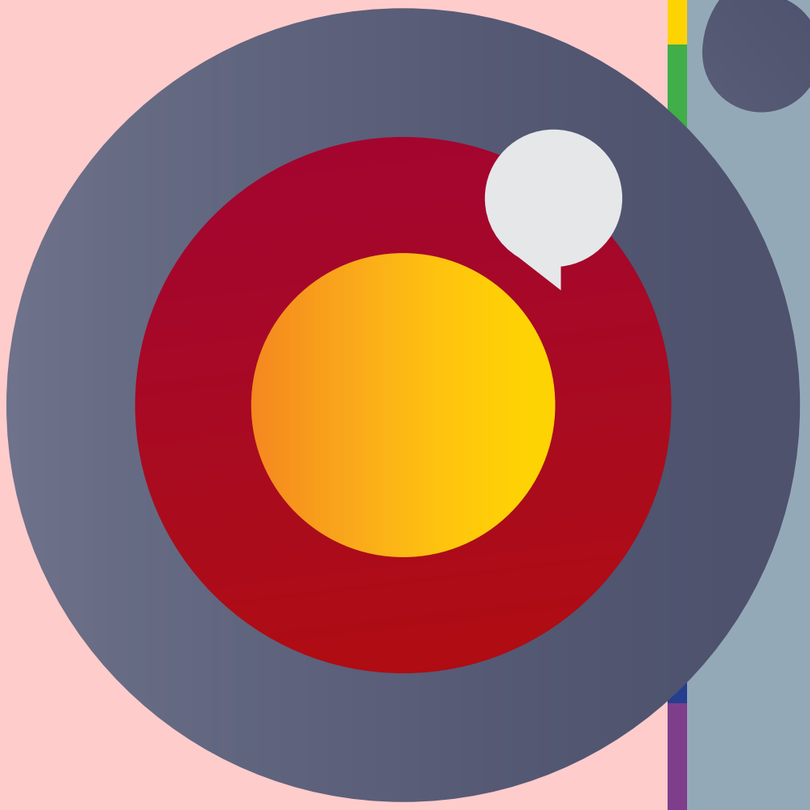

9 Germany Design Report 2017-2019; https://www.opengovpartnership.org/documents/germany-design-report-2017-2019/

10 Drugi nacionalni akcioni plan (NAP) Savezne vlade Njemačke 2019 – 2021; https://www.opengovpartnership.org/documents/germany-action-plan-2019-2021/

Sadašnje stanje: diskriminacija LGBTI građana*ki, javne institucije i ljudska prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini

Diskriminacija se može iskusiti na osobnom, institucionalnom i strukturalnom nivou. Diskriminacija LGBTI osoba u BiH je uglavnom institucionalna s obzirom da postojeći zakoni ne omogućuju korištenje većeg broja prava (desetine ili stotine) LGBTI populaciji, posebno onima koji su u stabilnim emocionalnim vezama, na primjer istospolnim brakovima odnosno zajednicama se ne omogućuje korištenje socio-ekonomskih prava, čime se LGBTI osobama uskraćuju brojna prava vezana za socijalnu i zdravstvenu zaštitu, kao i prava nasljeđivanja itd.

Bosna i Hercegovina od 2016. godine Zakonom o zabrani diskriminacije BiH pruža zakonsku zaštitu od diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, i - za sada jedini progresivni primjer - zakonsku zaštitu od diskriminacije na osnovu spolnih karakteristika. Sveobuhvatan zakon protiv diskriminacije zabranjuje diskriminaciju u brojnim područjima javnog života, uključujući, između ostalog, rad i zapošljavanje, obrazovanje, i stanovanje.

Međutim, zbog opće neefikasnosti institucija: nedostatka snažne institucionalne politike ljudskih prava, kao i vizije / spremnosti / znanja da se prevlada visoki nivo homofobije i transfobije koji postoji u općoj populaciji, kao i u okviru samih institucija putem jačanja svijesti i sprječavanja diskriminacije, LGBTI osobe još uvijek nisu upoznate sa obimom te zaštite.

Tek oko trećine LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini je upoznato sa tim da seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike predstavljaju zabranjene osnove za diskriminaciju.[11] U usporedbi sa drugim zemljama regije Zapadnog Balkana, lezbijke, homoseksualni muškarci i biseksualne osobe u Bosni i Hercegovini su najmanje upoznati*e sa pravima koje štiti država u vezi sa njihovom seksualnom orijentacijom: i opet, oko trećine LGBTI osoba je upoznato o tome koja prava i slobode štiti država i njene institucije.

Zanimljiva je činjenica da su LGBTI osobe u BiH mnogo bolje informirane o (nepostojećem) pravnom statusu istospolnih partnerstava/brakova/zajednica (96% je upoznato). Iako se ne suočavaju sve LGBTI osobe sa nasiljem/diskriminacijom tokom svog života, većina će vjerovatno tražiti partnera*icu, i akutno su svjesni da, osim nebinarnih i inače nekonformističkih rodnih izražaja, otvoreno stupanje u istospolno partnerstvo, odnosno otvoreno pokazivanje seksualne orijentacije predstavlja značajan faktor koji doprinosi diskriminatornom ili nasilnom ponašanju koje svoje korijene ima u homofobiji. Mlade LGBTI osobe starosti 19-25 godina, koje ne žive u glavnom gradu ili nekom većem gradu, kao i one sa najnižim mjesečnim prihodom domaćinstva, bile su najmanje informirane o zakonima koji se odnose na diskriminaciju po osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta u svojim zemljama.

11 Život na marginama: Rezultati ankete o iskustvima LGBTI osoba u Jugoistočnoj Evropi (engleski), http://documents.worldbank.org/curated/en/123651538514203449/Life-on-the-Margins-Survey-Results-of-the-Experiences-of-LGBTI-People-in-Southeastern-Europe

S druge strane, LGBTI osobe koje su uključene u LGBTI pokrete ili su otvorene u vezi sa svojom seksualnom orijentacijom, bile su bolje informirane. Ovo je u skladu sa realnošću gdje LGBTI organizacije/grupe - a ne institucije nadležne za zaštitu ljudskih prava manjina, uključujući LGBTI osobe - predstavljaju jedini izvor relevantnih informacija i znanja o LGBTI ljudskim pravima.

Gotovo polovina LGBTI osoba su prijavili da su bili diskriminirani ili uznemiravani zbog svog identiteta. Ipak, unutar jedne tako kompleksne manjinske grupe kao što su LGBTI, koju čine osobe različite seksualne orijentacije, rodnih identiteta, rodnog izražaja i spolnih karakteristika, postoje određene podgrupe koje su izložene povećanom riziku. Taj procenat se smatra značajno većim (80%) za transrodne osobe kao posebnu grupu. Mlađe osobe, studenti*ce i osobe sa nižim primanjima prijavili su veću stopu diskriminacije zbog svoje seksualne orijentacije. Nezaposlene LGBTI osobe, one sa niskim primanjima, kao i one povezane sa barem još jednom manjinskom grupom isto su tako bile izložene povećanoj diskriminaciji.

Mjesto dešavanja diskriminacije varira od javnih mjesta (različiti pružatelji usluga i roba), obrazovanja i zapošljavanja (uključujući zapošljavanje u javnom sektoru) do diskriminacije koja može biti direktno vezana za javnu upravu - iako je to manje često - u slučajevima kada se od transrodnih ili osoba koje nisu konformističke traži da pokažu zvanični dokument u kojem se navodi njihov spol.

Sarajevski otvoreni centar je 2018. godine dokumentirao 5 slučajeva diskriminacije.[12] Od 5 zabilježenih slučajeva, 3 su se odnosila na diskriminaciju na radnom mjestu, jedna na diskriminaciju u upravi (od strane javnih službenika*ca), a jedna na pružanje usluga i pristup dobrima namijenjenim javnosti. Niti jedan slučaj nije prijavljen Instituciji ombudsmena niti su pokrenuti sudski postupci. U sva tri slučaja žrtve su strahovale da prijave počinioce, jedna žrtva je napustila državu, a jedan slučaj je na kraju riješen kroz međusobni dogovor s pružateljem usluga.

Do aprila 2018, Služba za poslove sa strancima BIH je evidentirala 2 tražitelja azila po osnovama SOGI[13]. Sarajevski otvoreni centar nije dobio informacije za cijelu 2018. godinu, unatoč slanju više upita Ministarstvu sigurnosti BiH.

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kao krovna institucija za zaštitu od diskriminacije, i dalje uglavnom svoje aktivnosti na ovom planu zasniva na reaktivnom pristupu, kroz zaprimanje žalbi i izdavanje preporuka za eliminaciju diskriminacije. Preventivne i promotivne aktivnosti su i dalje na drugom mjestu, zbog nedovoljnih kapaciteta ove institucije. Godine 2018. Ured ombudsmena je zaprimio 389 tužbi na rad javne uprave, i izdao 52 preporuke. Brojni domaći i međunarodni propisi koji se odnose na ljudska prava i slobode također sadrže odredbe koje se odnose na koncepte dobrog upravljanja i standarde ljubaznosti javnih servisa u radu javne uprave. U svojim preporukama, Ombudsmeni*ke insistiraju da uprava djeluje zakonito, odgovorno, nepristrano, efikasno i pravodobno. Tokom 2018. godine Institucija ombudsmena za ljudska prava zaprimila je 3 tužbe koje se odnose na seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Dvije tužbe je podnio SOC zbog kršenja prava okupljanja na Međunarodni dan vidljivosti trans osoba, i prava na slobodu okupljanja na 10. godišnjicu LGBTI aktivizma. Na osnovu 2 tužbe SOC-a, Institucija ombudsmena je uputila preporuku BBI centru, i upit Akademiji scenskih umjetnosti tražeći njihovu reakciju

12 Rozi izvještaj 2019, https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2019/05/Pink-Report-2019-za-web.pdf

13 SOGI – Seksualna orijentacija, rodni identitet; naporedno će se koristiti i skraćenica SOGIESC koja obuhvata seksualnu orijentaciju, rodni identitet i izražavanje te spolne karakteristike.

na navedene događaje u drugom slučaju, ali do sada u tom slučaju nije izdata nikakva preporuka. Osim ove dvije tužbe, Institucija ombudsmena je zaprimila još jednu tužbu koju je dostavio MUP FBiH, a odnosi se na istospolno partnerstvo, i uputilo je Ministarstvo na Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u BiH. Federalno ministarstvo je iskoristilo Specijalni izvještaj kao osnovu za pokretanje inicijative za reguliranje istospolnih partnerstava u BiH.

Da li LGBTI osobe imaju povjerenja u institucije / javnu upravu u Bosni i Hercegovini?

Iako svaka druga LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini navodi da je iskusila diskriminaciju, većina tih iskustava je svoj epilog našla daleko od institucija. Manje od 10% prijavljuju incidente diskriminacije nadležnim organima, i taj procenat ostaje konzistentan u svim LGBTI pod-grupama, i ljudima različitih identiteta u pogledu seksualne orijentacije/rodnog identiteta/spolnih karakteristika. LGBTI osobe ne prijavljuju incidente diskriminacije zbog snažnog uvjerenja da *se ništa neće desiti niti promijeniti nakon prijave (60%), zato što nisu spremne otkriti svoju seksualnu orijentaciju/rodni identitet/ spolne karakteristike (39%), i iz straha da će biti izložene daljoj diskriminaciji ili ismijavanju (38%).*[14]

Zanimljivo je da se, prema ovom istraživanju, diskriminacija najčešće prijavljuje na pogrešnu adresu - policiji (36%). Naime, diskriminacija - osim kada se razumijeva u najširem smislu, što onda uključuje nasilje ili druga krivična djela po osnovama koje su zaštićene od diskriminacije - može se rješavati samo na građanskom sudu. Drugo najčešće mjesto za prijavu incidenata diskriminacije na SOGIESC osnovama je bila LGBTI organizacija (28%).

Kada se ovi zaključci uporede sa nalazima Sarajevskog otvorenog centra iz 2017. godine[15], primjećujemo donekle drugačiju sliku. Na pitanje da li su doživjeli*e neki vid diskriminacije zbog toga što su LGBTI osobe, nešto manje od 2/3 ispitanika*ca odgovorili*e su negativno, tj. da do sada nisu pretrpjeli*e diskriminaciju . Kad se to uporedi sa podacima koji govore da se tek manji broj LGBTI osoba autuje širem krugu ljudi i da LGBTI osobe uglavnom prikrivaju svoj identitet, postaje jasnije zašto samo 38% ispitanika*ca kaže da su doživjeli*e neki vid diskriminacije. To također sugerira moguće objašnjenje da podaci koje je prikupila Svjetska banka možda ne ukazuju na slučajeve diskriminacije, nego na slučajeve nasilja.

Inače, oba izvještaja dosljedno pokazuju visok nivo diskriminacije transrodnih osoba čije je rodno izražavanje vidljivo drugima, kao i zabrinjavajuće visok udio slučajeva koji se ne prijavljuju (i prolaze bez bilo kakvih zakonskih postupaka) zbog niskog nivoa povjerenja u nadležne institucije.

Ovi brojevi se prevode u diskriminaciju koja je, kada se radi o SOGIESC osnovama, uglavnom nevidljiva, nedokumentirana, i nesankcionirana, čime se remete napori na razumijevanju različitih pojavnih oblika diskriminacije i razvoju efikasnih strategija borbe protiv nje. LGBTI osobe koje se ne autuju i koje se boje otkriti svoj LGBTI identitet nalaze se u začaranom krugu: trpe diskriminaciju na osnovi svog identiteta, ali ne mogu koristiti institucionalnu zaštitu iz straha da će se autovati.

Inicijalni zaključci ukazuju na prisustvo diskriminacije LGBTI osoba u različitim područjima javnog života, uključujući javnu upravu, što će se dodatno razmatrati u terenskom istraživanju.

14 Život na marginama: Rezultati ankete o iskustvima LGBTI osoba u Jugoistočnoj Evropi (engleski), http://documents.worldbank.org/curated/en/123651538514203449/Life-on-the-Margins-Survey-Results-of-the-Experiences-of-LGBTI-People-in-Southeastern-Europe

15 Brojevi koji ravnopravnost znače 2 Istraživanje problema i potreba LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini 2017 - Analiza zaključaka. https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2017/10/ENG-Brojevi-ravnopravnost_04.10.2017.-WEB-II.pdf

*Ovi zaključci, također, ukazuju da javna uprava nije uspjela ispuniti jedan od principa OGP-a, između ostalog, transparentan rad i otvorenost prema različitim društvenim kategorijama, a LGBTI građanima*kama općenito. To je vidljivo po nedostatku informacija kojima LGBTI građani*ke imaju u vezi sa relevantnom zaštitom ljudskih prava na koju imaju pravo, i po tome što ne prepoznaju ulogu javnih institucija / javne uprave u tom pogledu.*

LGBTI I PRISTUP JAVNIM INSTITUCIJAMA - ZAKLJUČCI ISTRAŽIVANJA

Institucije

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine nije imala ranija iskustva u radu direktno sa LGBTI osobama, i nisu prikupljali nikakve informacije u vezi sa LGBTI građanima*kama u BiH ni u kojem istraživanjima odnosno aktivnostima prikupljanja podataka do sada, i nisu vidjeli takve trendove odnosno primjere u evropskim statističkim standardima koje slijede.
Iako je dio zaposlenih pohađao obuku o osnovnoj senzibilizaciji za LGBTI, pošto su svakako dio koordinacionog mehanizma za implementaciju Akcionog plana o rodnoj ravnopravnosti Bosne i Hercegovine, ova institucija se ne može u cjelini smatrati senzibiliziranom za rad sa LGBTI osobama, a ako bi se trebali implementirati bilo kakvi projekti / aktivnosti vezano za ovu temu, bilo bi neophodno provesti dodatnu edukaciju.

Agencija u svom radu slijedi principe otvorene vlade, što je dodatno podržano propisima Zakona o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine.

Usvojeni su interni akti, kao i kodeksi ponašanja za državne službenike*ce koji reguliraju njihove međusobne odnose, kao i njihov odnose prema strankama, a koji strogo zabranjuju diskriminaciju.
Pravna kadrovska služba koja je zadužena za ljudske potencijale nadležna je i za slučajeve diskriminacije, i sve zahtjeve za utvrđivanje disciplinske odgovornosti državnih službenika*ca.
Agencija nije direktno kontaktirana da pruži svoj doprinos izradi zakonskih rješenja i politika, i samo dostavlja informacije vezano za rodnu ravnopravnost / socijalne grupe / manjine na zahtjev institucija nadležnih za njihovu izradu. Međutim, preko svojih koordinatora, na online-platformi e-konsultacije, Agencija je u mogućnosti dostaviti svoje komentare i sugestije na sve dokumente na kojima rade druge institucije.
Pošto nije prikupljala informacije o LGBTI osobama, Agencija nije surađivala sa civilnom društvom u tom pogledu, niti su bili kontaktirani u vezi s tim; međutim, informirani su o tome od strane relevantnog civilnog društva preko obuke za senzibilizaciju.
U smislu zaštite ljudskih prava LGBTI osoba, Agencija svoju ulogu vidi u prikupljanju relevantnih informacija, ukoliko se to regulira odgovarajućim propisima ili uspostavi u praksi institucija koja prikupljaju podatke i dostavljaju ih Agenciji.

Ured koordinatora za reformu javne uprave (PARCO)

PARCO nije imao prethodnog iskustva, kao ni kontakta, sa LGBTI osobama, niti sa pitanjima koja se odnose na ljudska prava LGBTI osoba. Ova institucija je dijelom senzibilizirana da radi sa LGBTI osobama zahvaljujući edukaciji i kontaktu koji su nedavno uspostavili sa institucijama koje djeluju na tom polju. Smatraju da su državni*e službenici*ce educirani*e o ljudskim pravima LGBTI osoba kroz opću edukaciju o ljudskim pravima koje državni*e službenici*e moraju pohađati.
Institucija poštuje princip otvorene vlasti, koja je ponovno uspostavljena u tekućem mandatu, i osoblje naglašava da otvorenost neke institucije zavisi od rukovodstva.

Mada ova institucija ima svoj etički kodeks, i trenutno radi na izradi kodeksa nulte tolerancije seksualnog i uznemiravanja na radnom mjestu u skladu sa smjernicama Vijeća ministara BiH, ipak se ne fokusira općenito niti posebno na diskriminaciju. Postoji procedura koja omogućuje zaposlenicima*ama odnosno korisnicima*ama da prijave diskriminaciju menadžeru*ici ili komisiji za tužbe protiv državnih službenika*ca, koja se općenito bavi disciplinskim prijavama protiv državnih službenika*ca, i ne koncentrira se posebno na diskriminaciju.

PARCO ima interni etički kodeks, i dobili su smjernice o nultoj toleranciji seksualnog i nasilja na radnom mjestu koje su izrađene na nivou države.

PARCO se ne bavi direktno izradom politika i zakona, smatraju da njihovi*e zaposleni*e trebaju dodatnu edukaciju kako bi uključili*e LGBTI prava u dokumente koji se izrađuju u toj instituciji.

Nisu ranije bili kontaktirani od strane LGBTI osoba, niti su donedavno imali bilo kakvog prethodnog iskustva suradnje sa LGBTI organizacijama. Svoju ulogu u zaštiti prava LGBTI osoba vide kao sastavni dio svog rada na zaštiti ljudskih prava općenito i njihovog ugrađivanja u glavne tokove pitanja otvorene vlasti.

Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine

Agencija za ravnopravnost polova BiH je ranije surađivala sa organizacijama koje rade na ljudskim pravima LGBTI osoba, i razvili su podneske odnosno izdali preporuke u vezi sa pritužbama koje su Agenciji podnijele organizacije civilnog društva. Organizacije civilnog društva su uglavnom podnosile pritužbe na institucije/pravne osobe koje krše Zakon o rodnoj ravnopravnosti BiH. Sama Agencija ne radi direktno sa građanima*kama, pa prema tome nisu imali izravan kontakt ni sa LGBTI osobama.

Agencija je senzibilizirana za rad sa LGBTI osobama, njeni zaposlenici*ce su prošli edukaciju, i inkluzivni su i u svoja prava ugrađuju sva manjinska prava. Naglasili su da je moguće da među različitim zaposlenicima*ama postoji različiti nivo senzibilizacije; međutim, to ne utječe na rad agencije u cjelini.

Agencija podržava principe otvorene vlasti, u skladu sa svojim kapacitetima. U praksi ispunjavaju svoje zakonske obaveze i procedure.

Agencija nema izričite politike vezano za diskriminaciju; međutim, razvili su smjernice vezano za nultu toleranciju seksualnog i uznemiravanja na radnom mjestu na nivou Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, čiji je Agencija dio. Uspostavljen je mehanizam procesuiranja diskriminacije kroz disciplinsku komisiju, ili izvještaj koji se podnosi nadređenom, koji treba pokrenuti disciplinski postupak.

Mandat Agencije, kada se radi o rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima LGBTI osoba, je da daje mišljenje o svim politikama, zakonima i propisima, i dokumentima koje izrađuju Ministarstva u sastavu Vijeća ministara. Kod pripreme podnesaka, preporuka i mišljenja, Agencija surađuje sa organizacijama civilnog društva, uključujući i one koje rade na ljudskim pravima LGBTI osoba, i ta će se suradnja nastaviti jednakim intenzitetom.

U protekle tri godine, Agencija je primila najmanje dvije pritužbe vezane za kršenja ljudskih prava LGBTI osoba, koje su dostavile organizacije civilnog društva. Ove pritužbe se uglavnom odnose na slobodu okupljanja, diskriminaciju, rodno osjetljiv jezik u medijima. Povremeno Agencija djeluje na inicijativu civilnog društva i pozabavi se unaprjeđenjem ili usvajanjem potrebnih zakonskih propisa odnosno politika.
Trenutno je Agencija, zajedno s gender centrima oba entiteta, dio radne grupe za izradu akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba u BiH, čiji rad podržava Vijeće Evrope. Radna grupa se sastoji iz predstavnika*ica institucionalnih mehanizama za gender i predstavnika*ica relevantnih ministarstava s nivoa Republike Srpske, Federacije BiH, Brčko Distrikta BiH i nivoa BiH. Članove*ice grupe su imenovale njihove institucije dok se na formalno imenovanje vlada trenutno čeka. Nakon izrade akcioni plan će biti poslan na usvajanje svim vladama entiteta, Brčko Distrikta i BiH nivoa.

U okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, mandat za promociju i zaštitu ljudskih prava LGBTI osoba je jasno dan Agenciji za ravnopravnost spolova. U tom pogledu, Agencija surađuje sa gender centrima entiteta da bi u potpunosti ispunila svoj mandat, u suradnji sa civilnim društvom, i u skladu sa svojim

nadležnostima i ograničenim kapacitetima.

Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH

Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava BiH je imala direktan kontakt sa LGBTI osobama, bilo zato što su od njih dobili tužbe, ili preko organizacija koje rade sa LGBTI osobama.
Institucija je razvila kapacitete na ovom planu pohađajući edukacije i kroz samo-usavršavanje, jer je morala osnažiti svoju poziciju pionira na planu zaštite ljudskih prava. Kod zaposlenih postoji jasno razumijevanje mandata Institucije, kao i spremnost da zaštite i promoviraju prava LGBTI.
Institucija ombudsmena je posvećena održavanju transparentnosti institucije, i standardima otvorene vlade, u skladu sa svojim kapacitetima - posebno u kontekstu otvorenosti prema i prisustvu u zajednici, kao i između institucija.

Postoje opće disciplinske procedure unutar institucije koje podrazumijevaju visoki nivo principa ne-diskriminacije, ali ne postoje procedure kreirane konkretno za određene oblike diskriminacije - kao što je *mobbing*. Visok nivo dijaloga unutar institucije omogućuje jednostavno rješavanje takvih slučajeva. Sama institucija postoji kao mehanizam zaštite od diskriminacije, sa procedurama osmišljenim u tu svrhu. Iako imaju nadležnost na planu ljudskih prava, Instituciju ombudsmena druge institucije ne konsultiraju redovno kada izrađuju politike i zakone, pa smatraju da se ta vrsta suradnje treba intenzivirati. Najviše ih konsultiraju kod izrade podzakonskih akata za sprječavanje diskriminacije, i trenutno vode raspravu o razvoju općih smjernica za izradu ovakvih akata. Institucija u sve svoje interne akte ugrađuje principe nediskriminacije.

Institucija ombudsmena blisko surađuje sa organizacijama civilnog društva koje se bave ljudskim pravima, između ostalog i sa LGBTI osobama, i ta se suradnja smatra adekvatnom. Smatraju da se ova suradnja može intenzivirati, što treba uzeti u obzir kod izrade dugoročnih institucionalnih strategija.

Većina predmeta koji se odnose na LGBTI prava, koje Institucija ombudsmena obradi u jednoj godini, počnu po službenoj dužnosti, a informacije o tim predmetima su dostupne u njihovim godišnjim izvještajima. Većina tužbi i predmeta pokrenutih po službenoj dužnosti odnose se na diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije / rodnog identiteta, promjene rodnih oznaka (markera), tretman trans osoba u zdravstvenim institucijama, i slobodu okupljanja.

Mandat ove institucije, kada se radi o zaštiti ljudskih prava i poštivanja ustavnih principa na ovom planu je jasan, i institucija je u tom pogledu akreditirana.

Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine

U radu Agencije nije bilo predmeta vezanih za seksualnu orijentaciju; nisu pokretani disciplinski postupci. Jedina stvar vezana za LGBTI pitanja koja se pojavila bilo je pitanje vezano za rodnu oznaku (marker) u aplikaciji i obrascima iz osobnog dosjea za transrodne osobe. Međutim, ovo nije pitanje njihove odluke, nego je pitanje relevantne legislative koja se odnosi na zakonsko prepoznavanje rodova. Kada se radi o zapošljavanju i profesionalnom

razvoju, izražavanje seksualne orijentacije je pitanje slobodne volje podnositelja*ice aplikacije - on*a nije obavezan*na navesti ove podatke, ali može ako želi. S druge strane, postoji zabrana prikupljanja tih informacija o kandidatima*kinjama za državnu službu.

Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine, zbog svoje veličine i svog mandata na polju edukacije i obuke državnih službenika*ca, jeste dovoljno senzibilizirana i smatra da su natprosječno upoznati sa problematikom koja se odnosi na prava LGBTI osoba.

Interno, nisu imali edukaciju koja bi se bavila isključivo pravima LGBTI osoba, ali neke od LGBTI tema su ugrađene u opće anti-diskriminacijske obuke. Učestvovali*e su u nekoliko OGP obuka, i ostvarili*e su visoko drugo mjestu u procesima OGP samoprocjene. Generalno, institucionalno znanje o OGP je vrlo ograničeno, pa čak i onima koji*e se direktno bave ovom temom nije sasvim jasan postojeći okvir politika u odnosu na OGP.

Postoji mehanizam za internu prijavu diskriminacije. Prijavu diskriminacije pokriva Kodeks: državni službenik*ca prijavi incident svom nadređenom, dotična osoba onda to prenosi svom nadređenom i taj lanac završava na vrhu Agencije.

Agencija se trudi da uključi perspektivu ljudskih prava u izradu i usvajanje normativnih dokumenata, na primjer, kad se radi o zakon u o državnoj službi, ali isto tako uzima u obzir tu perspektivu u najvećoj mogućoj mjeri kod izrade podzakonskih akata.
Prava konstitutivnih naroda, kao i drugih etničkih i nacionalnih manjina, su ono što se najviše uzima u obzir u radu disciplinskih komisija i komisija za izbor. U tim slučajevima, ne bave se perspektivom niti jedne posebne manjine, pa ni pravima LGBTI.

Do sada nisu imali konsultacije sa organizacijama civilnog društva koje rade na LGBTI pitanjima, iako surađuju sa civilnim društvom, ali ne na planu usvajanja normativnih akata.

Svi normativni akti koje izrađuje i usvaja Vijeće ministara predmet su e-konsultacija, otvorenih za sve da komentiraju i predlažu određena rješenja za zakone i politike. Nisu upoznati sa nekom konkretnom LGBTI organizacijom, mada znaju da takve postoje. Organizacije im se nisu obraćale, što se ne mora loše odražavati na rad Agencije u smislu njene otvorenosti ili transparentnosti, nego može ukazivati na činjenicu da nije bilo problema vezano za SOGI pitanja.

Osoba sa kojom smo razgovarale osobno je bila upoznata sa LGBTI ljudskim pravima, više od prosječnog građanina*ke, po vlastitoj procjeni. Ovo znanje potječe iz osobne akademske specijalizacije, kao i situacije u njenom privatnom životu.

Ministarstvo civilnih poslova

Ministarstvo nema direktan kontakt sa građanima*kama i nema saznanja o postojanju bilo kakvih zahtjeva ili molbi upućenih Ministarstvu vezano za LGBTI prava ili seksualnu orijentaciju. Isto tako, nije bilo pritužbi da se prema nekome ponašalo na nefer način, ili u suprotnosti sa profesionalnim principima i standardima ponašanja u javnoj službi.
U svom radu primjenjuju pravila i propise na rodno neutralan način, i ne razlučuju pojedinačne, konkretne manjinske grupe - ista pravila i propisi se odnose jednako na sve građane*ke.

Nije dopušteno upuštati se u ispitivanje nečije pripadnosti bilo kojoj (manjinskoj) zajednici, posebno kada se radi o njihovoj seksualnoj orijentaciji, osim

kada je ta osoba otvorena u pogledu tog dijela svog identiteta.
Nije bilo obuke izričito vezane za LGBTI, ali bilo je obuka i radionica o implementaciji Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), koja se između ostalog bavi i pravima manjina, uključujući LGBTI osobe.

Smatraju da se Ministarstvo pridržava OGP principa, u mjeri u kojoj to dopuštaju ograničeni kapaciteti institucija na državnom nivou. Kroz e-konsultacije, svi*e građani*ke, uključujući organizacije civilnog društva i LGBTI organizacije, mogu učestvovati u usvajanju zakona i politika, dati svoj input. U slučaju da se radi o kompleksnijem zakonu ili politici, imaju obavezu provesti javne politike u vidu seminara, okruglih stolova, itd. Postoji interni propis, odnosno, politika protiv diskriminacije, a smatraju da je Zakon o zabrani diskriminacije dovoljan i jasan kad se radi o zaštiti marginaliziranih skupina. Ipak, slijedom zaključaka Vijeća ministara, usvojili su politiku koja se bavi seksualnim uznemiravanjem i rodno zasnovanim uznemiravanjem. Također, imenovali su posebni kontakt/fokus tačku za slučajeve seksualnog uznemiravanja i rodno zasnovanog uznemiravanja.

Općenito smatraju da savjesno u svoj rad uključuju perspektivu ljudskih prava, zbog pravne snage EKLJP, koja ima svoje mjesto i prevagu u BiH pravnom sistemu. To je dodatno osnaženo radom Ustavno-pravnog odbora. U slučaju propusta, proces omogućava korektivne radnje tokom e-konsultacija.

Ministarstvo vodi registar organizacija civilnog društva, grupiranih po sektorima/područjima djelovanja, i taj registar sadrži i organizacije koje rade na zaštiti LGBTI osoba, i pozvane su da učestvuju u javnim konsultacijama.

Nije bilo konkretnih pritužbi Ministarstvu po SOGI osnovama.

Osoba sa kojom smo razgovarale je generalno upoznata sa EKLJP koja štiti prava svih ljudskih bića, bez obzira na rasu, rod, itd.

Ministarstvo sigurnosti

Sektor za zaštitu tajnih podataka Ministarstva sigurnosti BiH, zbog svog mandata, može doći direktno u dodir sa LGBTI osobama. Predstavnici*e Ministarstva su učestvovali*e u obuci o ljudskim pravima LGBTI osoba koju su u aprilu 2018. organizirali Agencija za ravnopravnost spolova i Sarajevski otvoreni centar, kao i u različitim projektima Agencije za ravnopravnost spolova i Ministarstva sigurnosti koji se odnose na žene, mir i sigurnost.

Smatraju da se u radu rukovode OGP principima, mada ne u potpunosti.
Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti državnih službenika*ca u BiH institucijama regulira interno procesuiranje slučajeva diskriminacije na osnovu spola, seksualne orijentacije, kao i slučajeve seksualnog uznemiravanja ili rodno zasnovanog uznemiravanja. Slični propisi se mogu naći i u Zakonu o radu u BiH institucijama, Pravilniku o disciplinskoj odgovornosti zaposlenih u BiH institucijama, Kodeksu ponašanja državnih službenika*ca u institucijama Bosne i Hercegovine. Postoji i mehanizam za prijavljivanje sumnji na kršenje.

U procesu izrade zakona, podzakonskih akata i politika pridržavaju se obaveznih koraka tako što dokumente šalju na mišljenje Agenciji za ravnopravnost spolova. Osim toga, ove dokumente objavljuju na online platformi „e-konsultacije“, gdje im mogu pristupiti sve osobe i organizacije civilnog društva, uključujući LGBTI organizacije.

Do sada nije bilo pritužbi inspekciji Ministarstva na incidente diskriminacije na SOGI osnovama. Upoznati su sa zločinima mržnje i govorom mržnje na SOGI osnovama, sa anti-diskriminacijskim propisima i izvještajima, kao i sa Specijalnim izvještajem Ombudsmena o stanju LGBTI prava.

rad fokusiraju na podizanje svijesti o dostupnosti audio-vizualnih sadržaja. Agencija ne vodi direktne konsultacije sa organizacijama civilnog društva koje rade na LGBTI pravima (svjesni su da postoje organizacije koje rade na tim pitanjima, i u kontaktu su sa SOC), ali kao i ostali, koriste platformu e-konsultacije.

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK)

Nije bilo slučajeva na planu zapošljavanja, ali imali su izravan dodir sa LGBTI osobama preko mehanizma za prijavljivanje govora mržnje, u okviru svog mandata. Smatraju da su upoznati sa LGBTI problematikom u BiH zbog historije uspostave Agencije, ali je sa proaktivnijim pristupom LGBTI organizacija civilnog društva u zadnjih nekoliko godina, došlo do očiglednog napretka u vidljivosti ovih pitanja i urgentnosti da se institucije počinju njima baviti.

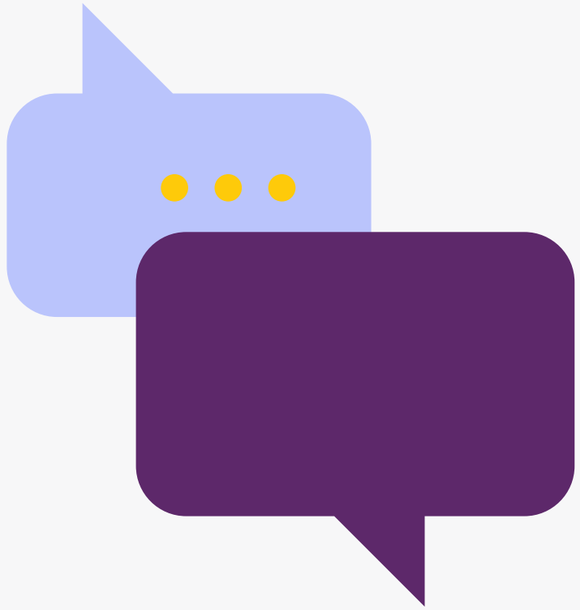

Predstavnici RAK-a su jako aktivni, i učestvuju u radnoj grupi za izradu Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI. U skladu sa svojim mandatom, fokusiraju se na zastupljenost LGBTI osoba u medijima. U 2020. planiraju uključiti SOC inicijativu za usklađivanje propisa koji reguliraju njihov rad sa EU Direktivom o audiovizualnim medijskim uslugama U suštini, u svom radu se pridržavaju OGP principa. Uzeli su učešća u obuci koju je organizirao GIZ, i ponose se ostvarenim nivoom otvorenosti i transparentnosti, ali su svjesni i nedostataka u tom pogledu, i trenutno rade na njihovom prevladavanju.

Iako ne postoji posebna politika ili pravilnik za sprječavanje diskriminacije kao takav, postoji mehanizam za prijavljivanje slučajeva diskriminacije. U svom radu se rukovode međunarodnim standardima ljudskih prava, i u zadnje vrijeme svoj

LGBTI zajednica

Anketa

Na pitanje da li su se ikada obraćali*e javnim institucijama Bosne i Hercegovine, većina ispitanika*ca, **60,8%**, su rekli*e da nisu**,** dok ih je **39,2**% reklo da su kontaktirali institucije.

JESTE LI SE IKAD OBRAĆALI JAVNIM INSTITUCIJAMA U BOSNI I HERCEGOVINI?

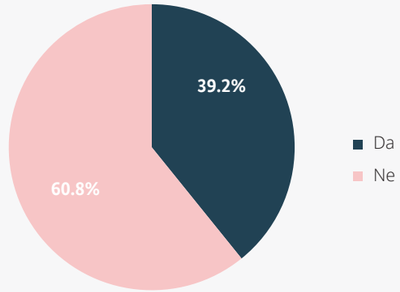

Među onima koji se jesu obraćali*e institucijama, većina (**62,07%**) je to činila više puta godišnje, dok ih je **27,59%** to učinilo jednom godišnje, ili samo u izuzetnim slučajevima (**10,34%**).

KOLIKO ČESTO?

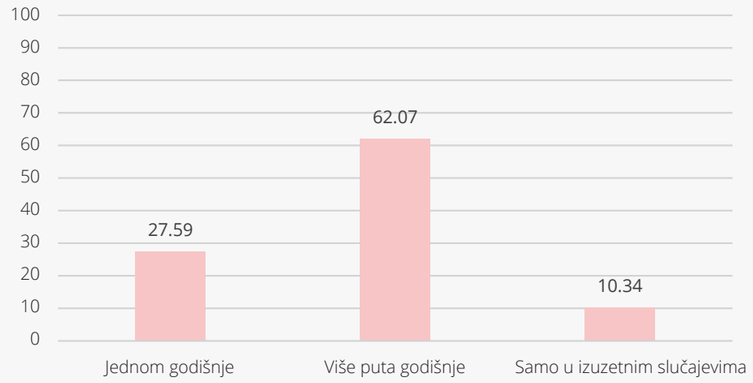

Institucije koje su najčešće kontaktirali*e bile su Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, i Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, nakon čega slijedi Institucija ombudsmana za zaštitu ljudskih prava BiH, i druge institucije u skladu sa niže navedenim grafikonom.

NAZIV INSTITUCIJE (f)

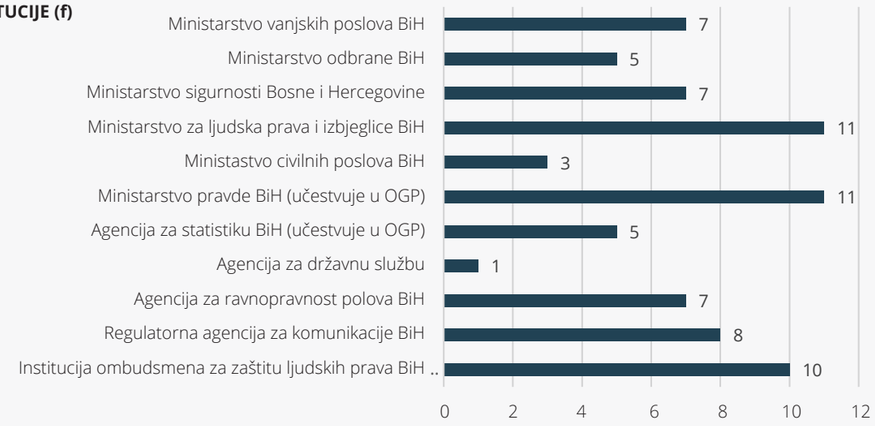

Procentualno, 16,13% pripadnika*ca LGBTI zajednice je kontaktiralo institucije tražeći pristup informacijama, dok su se ostali zahtjevi odnosili na izdavanje dokumenata (**13,98%**), podnošenje žalbe na odluku institucije (**11,83%**), podnošenje obrazaca ili izvještaja nadležnim institucijama (**10,57%**), nakon čega slijede ostali zahtjevi, u skladu sa grafikonima ispod.

PRIRODA ZAHTJEVA (%)

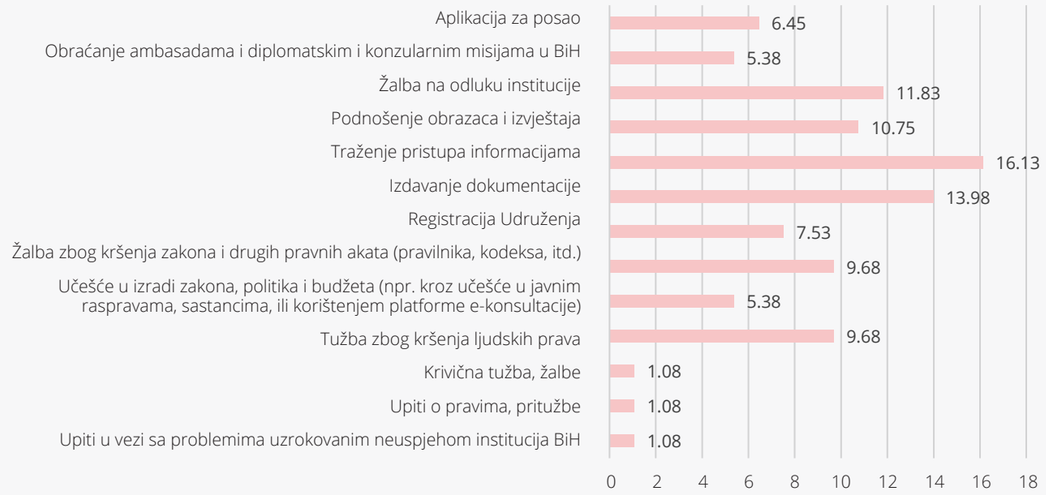

Neki od zahtjeva u vezi sa LGBTI identitetom, kako navode učesnici*ce, odnosili su se na promjenu imena u dokumentima (kao trans osoba), prijavu homofobnih sadržaja u lokalnoj radio-emisiji, prijavu uznemiravanja zbog seksualne orijentacije, podnošenje prijave zbog gubljenja posla zato što ima istospolnog partnera, i druge pritužbe nadležnim organima zbog kršenje ljudskih prava LGBTI osoba.

Upitani da li smatraju da je njihov LGBTI identitet imao utjecaja na odnos institucije ili osobe zaposlene u instituciji prema njima, većina (**62,5%**) je rekla ne, dok ih je **2,8%** reklo da je to utjecalo na njihovo ponašanje.

SMATRATE LI DA JE VAŠ LGBTI IDENTITET UTJECAO NA PONAŠANJE USTANOVE / DRŽAVNOG SLUŽBENIKA U VAŠEM SLUČAJU?

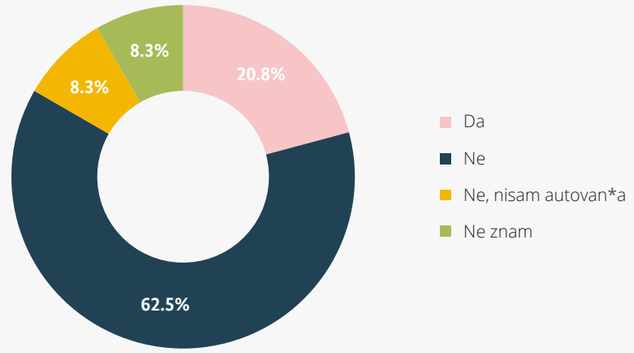

Kako je već rečeno, s obzirom da njihova seksualna orijentacija nije vidljiva osim kada je sami saopće, nisu osjećali da ih se tretira drugačije, ali su se bojali da bi bili loše tretirani da je njihova seksualna orijentacija bila poznata. Ovo je djelomično potvrđeno odgovorima na pitanje da li su iskusili loš tretman zbog svog LGBTI identiteta, na koje ih je **45,45%** potvrdno odgovorilo, a **9,09%** ih je reklo da jeste bilo nekih neprimjerenih komentara.

DA LI STE ZBOG SVOG LGBTI IDENTITETA BILI IZLOŽENI BILO KAKVOM NEPRIMJERENOM TRETMANU OD STRANE DRŽAVNOG SLUŽBENIKA?

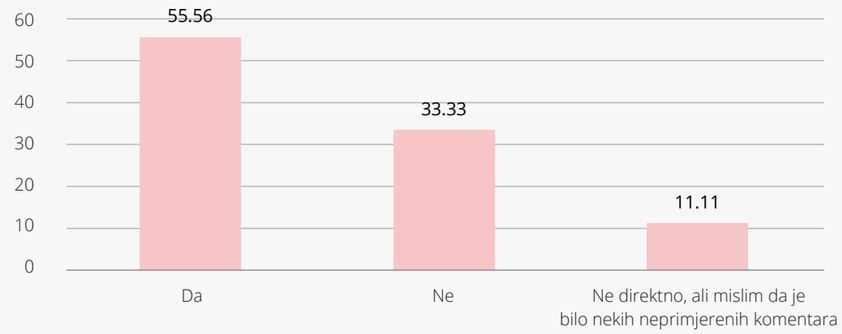

Na pitanje da li su podnijeli*e pritužbu, samo troje ih je reklo da jesu. Što se tiče ishoda tih pritužbi, rekli*e su da su dobili*e povratnu informaciju da nije bilo dovoljno dokaza, ili uopće nisu dobili*e odgovor. Jedna osoba je dobila odgovor pravne službe institucije u kojemu nude ispriku, najavljuju da će zaposlenik*a biti formalno upozoren, i djelomično odgovaraju na druga pitanja istaknuta u pritužbi.

JESTE LI SE ŽALILI UNUTAR ODNOSNE INSTITUCIJE, I DA LI JE POSTOJALA OSOBA/ODJEL KOJEMU STE SE MOGLI ŽALITI? (f)

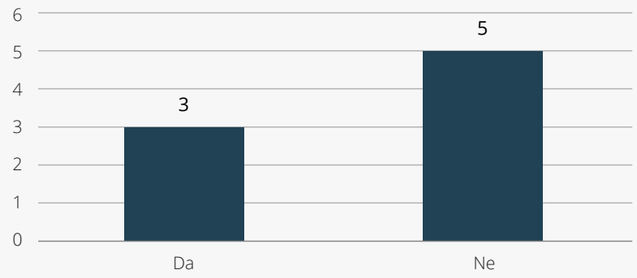

Od onih koji se nisu obraćali nikakvoj instituciji, većina (**62,79%**) ih je rekla da nisu za to imali razloga. Ostali su se odgovori odnosili na opći nedostatak povjerenja u instituciju i kvalitetu njihovog rada, kako je prikazano na grafikonu ispod.

JESTE LI SE ŽALILI NA LOŠ TRETMAN?

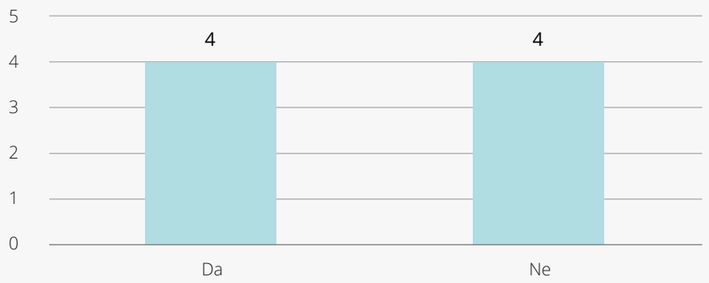

Upitani smatraju li da se javne institucije upravljaju principima otvorene vlade u svom radu sa građanima*kama, velika većina (**91,9%**) je reklo ne, a samo **8,1%** odgovorilo pozitivno.

RAZLOZI ZBOG KOJIH NISTE KONTAKTIRALI JAVNE INSTITUCIJE BOSNE I HERCEGOVINE (%)

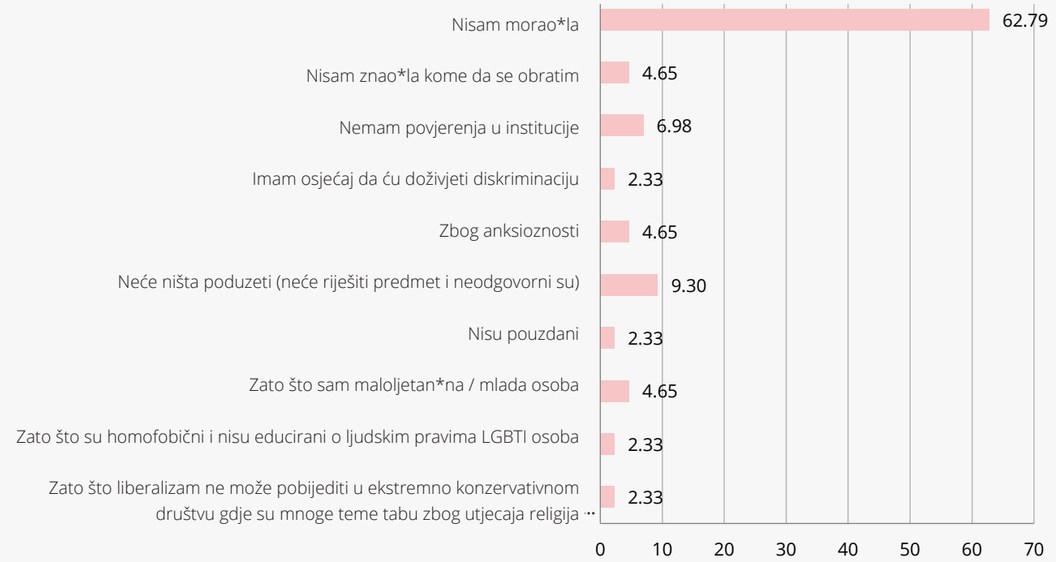

Ispitanici*e su kao problem identificirali*e nedostatak profesionalnog pristupa u radu institucije (**20,90%**), nakon čega slijedi nedostatak inkluzivnosti (17,91%), nedostatak odgovornosti (16,42%), nedostatak transparentnosti (14,93%), postojanje diskriminatorne prakse i neravnopravnog tretmana (13,43%), i druge probleme prikazane na grafikonu ispod.

SMATRATE LI DA SE JAVNE USTANOVE RUKOVODE PRINCIPIMA OTVORENE VLADE (TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST, ODGOVORNOST, INKLUZIVNOST) U RADU SA SVIM GRAĐANIMA? (f)

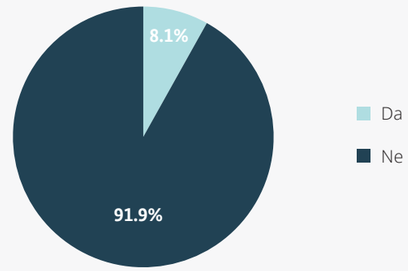

Od ukupnog uzorka, **93,2%** ispitanika*ca smatra da institucije nisu senzibilizirane za rad sa LGBTI osobama, a samo **6,8%** misli suprotno.

MIŠLJENJE O TOME ZAŠTO SE JAVNE USTANOVE NE RUKOVODE PRINCIPIMA OTVORENE VLADE (%)

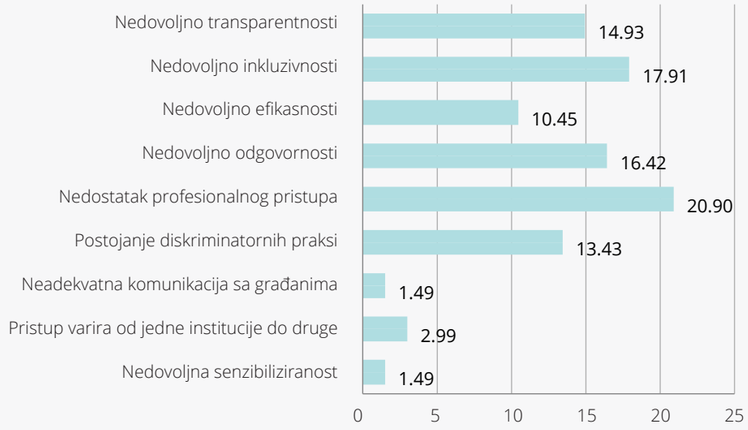

Nedovoljno obrazovanje zaposlenih o situaciji ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini i njihovom položaju u društvu se percipira kao najveći problem u radu sa LGBTI zajednicom. Smatraju da su njihovi subjektivni stavovi - predrasude i homofobija - prisutni i u njihovom radu, što ih sprječava da profesionalno obavljaju svoj posao kada pružaju usluge LGBTI zajednici. Osim toga, nisu upoznati sa pravima propisanim zakonima, a posebno Zakonom o zabrani diskriminacije. Međutim, naveli*e su i nekoliko slučajeva kada su zaposlenici*e bili izuzetno profesionalni*e i od pomoći, ali to su bili izolirani slučajevi, dok bi to trebala biti norma u radu institucija.

Fokus grupa

Među učesnicima*ama fokus grupe, svi su se obraćali*e javnim institucijama na BiH nivou iz više razloga; dijelom se radilo o profesionalnim stvarima, a dijelom vezano za njihov aktivizam. Institucije su bile Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Regulatorna agencija za komunikacije, Ministarstvo pravde, Uprava za indirektno oporezivanje, i Sud Bosne i Hercegovine.

Neki*e od učesnika*ca su naveli da su spomenuli svoj LGBTI identitet, bilo zbog svog profesionalnog angažmana i prirode zahtjeva, ili zbog promjene dokumenata (trans* osobe). Upitani jesu li se zaposlenici*e ikada loše odnosili*e prema njima zbog njihovog identiteta, većina ih je rekla da nisu imali nikakva negativna iskustva kad su se obraćali institucijama, prvenstveno stoga što nisu morali dati informaciju o svojoj seksualnoj orijentaciji zbog prirode zahtjeva. Čak i kada se radilo o jednoj trans*osobi, nikada nije imao loša iskustva sa institucijama, iako je morao pokazati dokumente skoro svaki put kada je s njima imao kontakt. Dvije osobe su navele da nisu osobno iskusile loš odnos, ali bile su prisutne kada su zaposlenici*e institucije glasno izražavali*e svoje negativno mišljenje o LGBTI zajednici (npr. “Mrzim pedere. Lezbijke mogu i shvatiti, ali pedere ne.”)

SMATRATE LI DA SU INSTITUCIJE JAVNE UPRAVE KOJE SE U SVOM RADU RUKOVODE PRINCIPIMA OTVORENE VLADE (TRANSPARENTNOST, EFIKASNOST, ODGOVORNOST, INKLUZIVNOST) SENZIBILIRANE ZA RAD SA LGBTI OSOBAMA?

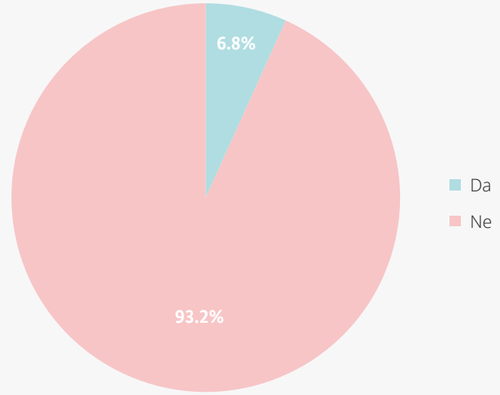

Postavljeno im je dopunsko pitanje, da li su upoznati da imaju pravo žaliti se neprimjeren tretman od strane državnih službenika*ca, i da postoje tijela i institucije kojima se mogu žaliti. Većina ih je navela da znaju da mogu podnijeti pritužbu, ali ne kome, niti da li postoji neki poseban odjel unutar institucije koji se bavi pritužbama.

Što se tiče prava na pristup informacijama, tri učesnika*ce su naveli*e da su upoznati da imaju pravo dobiti informacije, i da institucije imaju obavezu odgovoriti u roku od 15 dana od dobivanja zahtjeva, a troje ih je navelo da nisu informirani o ovom pravu. Kod onih koji su iskoristili ovo pravo, zahtjevi su se odnosili na LGBTI pitanja - na primjer, ako se pitanje odnosilo na broj predmeta na bilo kojoj osnovi, njihov odgovor je uglavnom bio da nisu imali takvih predmeta, što je pokazatelj, kako navode učesnici, nekompetentnosti institucije, ili straha LGBTI osoba da pristupe toj instituciji.

Kombinirane percepcije: LGBTI pitanja u kontekstu RJU i otvorene vlasti iz dvije perspektive

Prikupljanjem podataka od institucija imali smo namjeru sagledati tri glavna područja: njihove prakse i nivo senzibilizacije prema LGBTI osobama/problematici; principe OGP: transparentnost, efikasnost, odgovornost i inkluziju; i koliko su dobro informirani o svojim LGBTIQ korisnicima i njihovim ljudskim pravima. Pošto su otvaranje vlade i reforma javne uprave procesi koji moraju na umu imati potrebe i percepcije krajnjih korisnika*ca, u ovom slučaju LGBTI građana*ki Bosne i Hercegovine, ovi zaključci su se trebali usporediti sa glasovima koji dolaze od LGBTIQ zajednice.

Većina intervjuiranih institucija ne dolaze u izravan dodir sa LGBTIQ osobama, ali dolaze u dodir sa njihovom problematikom preko LGBTIQ organizacija. Ovo se jednim dijelom lako može objasniti nadležnostima institucija na državnom nivou: njihova uloga je uglavnom da koordiniraju niže administrativne i upravne nivoe, i rijetko izravno pružaju usluge i ostvaruju kontakt sa građanima*kama jer se bave državnim strategijama, politikama, zakonima i budžetima. LGBTI organizacije, prije nego LGBTI osobe, će imati priliku razviti ekspertizu i znanje potrebno da ostvare utjecaj na te političke procese i pravne akte.

Samo one institucije čiji mandat obuhvaća zaštitu, unaprjeđenje i garantiranje ljudskih prava navele su da su imale izravan dodir sa LGBTI osobama. LGBTI ispitanici*e potvrđuju da su se stvarno obraćali*e tim institucijama. Međutim, prvih 5 institucija kojima su se obraćali uključuju i Ministarstvo pravde, Ministarstvo vanjskih polova i Ministarstvo sigurnosti. Neki od ispitanika*ca su se prijavljivali za posao u mapiranim institucijama. Nevidljivost se može tumačiti u svjetlu činjenice da seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike, ako nisu posebno i izričito navedene, možda i nisu bile vidljive u slučaju da se uklapaju u hetero normativnu matricu, odnosno da u skladu su sa binarnom muško-ženskom rodnom ekspresijom, manerizmima, ponašanjem i ulogama. LGBTI osobe se autuju u radnom okruženju samo tamo gdje i kada se osjećaju dobrodošlima i zaštićenima, bez straha od osvete koja bi mogla utjecati na izvor primanja ili mentalno zdravlje. Prema tome, većina izravnih kontakata sa LGBTI osobama ostala je ispod radara za mnoge institucije.

To također ukazuje na činjenicu da državni službenici još uvijek gledaju na LGBTI građane*ke jednodimenzionalno, gdje je njihov LGBTI identitet ključni faktor u odnosima sa javnom upravom. Mada je jedan od najčešćih povoda zbog kojih su LGBTIQ osobe kontaktirale institucije bio taj što su im trebale neke informacije, LGBTI osobe se smatraju građanima*kama kojima javne usluge i zaštita trebaju od strane institucija sa kojima su vođeni razgovori samo u vezi sa nasiljem i diskriminacijom na planu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika. Čak i u tim slučajevima, nisu uvijek prepoznati svi slučajevi, obim i osnove za diskriminaciju. Mali broj institucija, opet se radi o onim čija nadležnost direktno uključuje zaštitu i očuvanje ljudskih prava LGBTI osoba, kao što je Institucija ombudsmena za ljudska prava, Agencije za ravnopravnost spolova i Regulatorne agencije za komunikacije, prepoznaju slobodu okupljanja, govor mržnje, zakonsko priznanje rodne pripadnosti i istospolna partnerstva kao neka od važnih pitanja. Međutim, brojni problemi koji proizlaze iz inherentne homo/bi/trans fobije u svakodnevnom životu LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, i koji bi mogli utjecati na njihov pristup adekvatnim javnim uslugama i javnim institucijama, ostaju skriveni.

U okviru internih programa dodatne edukacije, specijalizacije odnosno obuke institucije, državni*e službenici*e i predstavnici institucija sa kojima su obavljeni razgovori nisu imali*e priliku saznati više, ne samo o LGBTI ljudskim pravima, nego o stanju i položaju, kao i problemima sa kojima se LGBTI osobe susreću u Bosni i Hercegovini. BiH institucijama je skrenuta pažnja na LGBTI problematiku i ljudska prava LGBTI osoba, i to je uključeno u institucionalne planove tek 2015. Ovo je dodatno intenzivirano specifičnostima LGBTI osoba kao vrlo nevidljive manjine - LGBTI osobe postaju vidljive i smiju se otvoreno ponašati (autovati) samo u društvenom okruženju koje ih pozdravlja i prihvaća, i koje može dokazati izvan svake sumnje da neće biti mjesto sekundarne viktimizacije, kao i tamo gdje je izričito i nedvojbeno da organizacijska kultura ne odobrava homo/bi/transfobično ponašanje.

Prema tome, ne iznenađuje da je najveći dio državnih službenika*ca sa kojima su obavljeni razgovori imaju vrlo striktno razumijevanje da rodno-slijepi (i slijepi na seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike) zakonski propisi i politike služe zaštiti i pokrivaju sve potrebe LGBTI osoba, i da postojeći zakoni, kao što je Zakon o zabrani diskriminacije, opći etički kodeksi i disciplinski mehanizmi pružaju dovoljnu zaštitu LGBTI osobama od diskriminacije na radnim mjestu i pristupu uslugama. Ne postoji svijest o potrebi za posebnim aktima koji će rješavati historijski neravnopravan položaj LGBTI osoba i drugih manjina - afirmativne mjere na primjer, ili specijalizirane i posebne anti-diskriminacijske politike i mehanizmi - mada postoji upoznatost i priznavanje afirmativnih mjera koje se odnose na konstitutivne narode. Neki čak poriču potrebu za specijaliziranim, afirmativnim mjerama za bilo kakvu manjinu, što pokazuje nedostatak razumijevanja zašto i na koji način se uvode afirmativne mjere, ali, što je zanimljivo, ne vide ništa nepravično u uvedenim mjerama koje se odnose na nultu toleranciju seksualnog uznemiravanja ili rodno-zasnovanog nasilja

(vrlo rodno određena mjera), pošto su one nastale kao zaključak od Vijeća ministara.

Zanimljivo je da velika većina LGBTI osoba sa kojima je obavljen razgovor smatra da se institucije ne rukovode principima OGP općenito u svom radu sa građanima (92%), i smatraju da se isto odnosi i na njihov rad sa LGBTI građanima*kama (93%) Intervjuirani predstavnici institucija se, sa druge strane, ponose svojim postignućima i poboljšanjima na planu OGP i PAR. To nešto govori o nivou otvorene i transparentne komunikacije i povjerenja između LGBTI zajednice i intervjuiranih institucija. Općenito, nepovjerenje LGBTI zajednice prema bilo kojoj instituciji (pravosuđu, na primjer), automatski se prenosi na sve ostale institucije, osim kada postoji eksplicitna i otvorena podrška LGBTI ljudskim pravima. Inače, LGBTIQ zajednica zauzima stav nepovjerenja, čak i kada postoji određeni napredak u smislu inkluzivnosti i otvorenosti, koji se ne odnosi nedvosmisleno na LGBTI osobe. U tom svjetlu, postojeće platforme kao što su e-konsultacije, kao i rad institucija koje štite, podržavaju, promoviraju i vrednuju prava i potrebe LGBTI osoba trebaju biti prezentirani direktno LGBTI zajednici kako bi imali značajniji efekat, a LGBTIQ organizacije mogu imati krucijalnu ulogu u tom procesu, posebno one koje su prepoznate od obje strane kao stručni zagovornici LGBTI ljudskih prava.

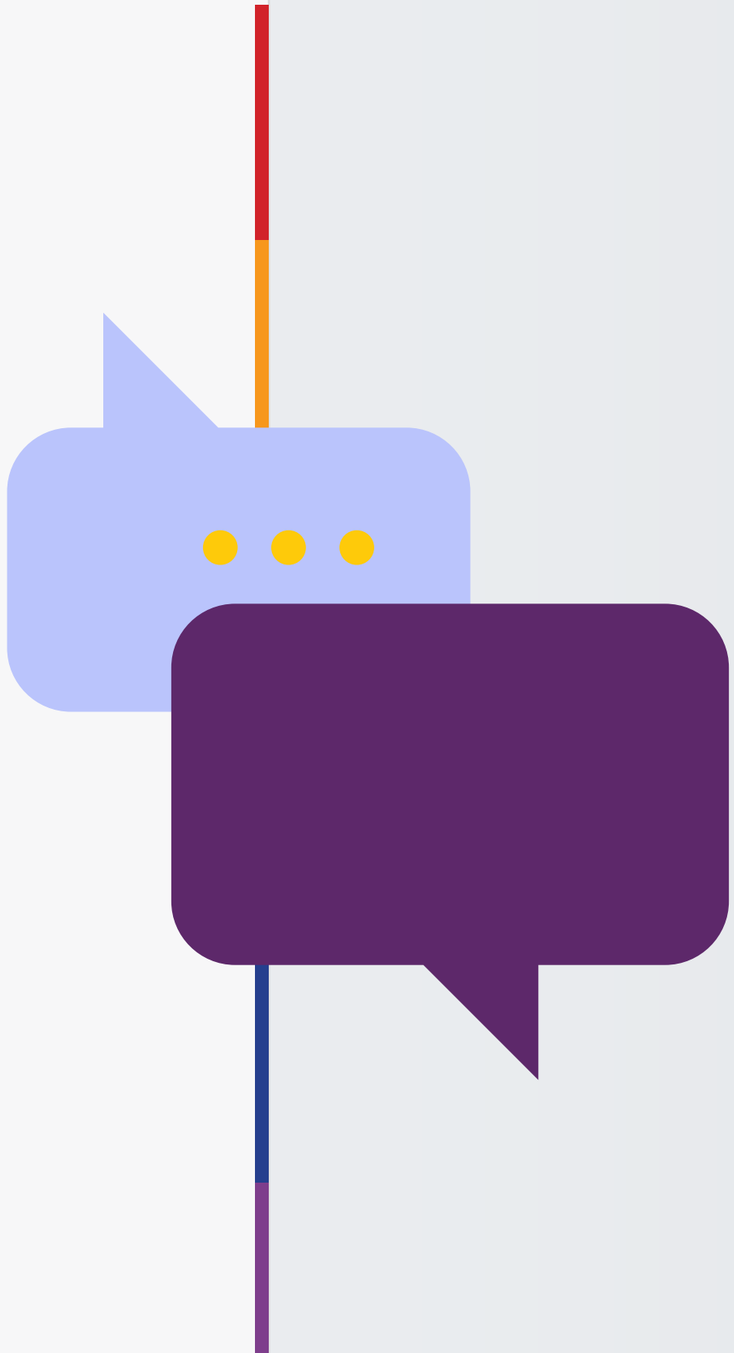

COVID-19 i LGBTI pitanja: snažan argument za općenito otvoreniju (digitalnu) upravu

Prikupljanje podataka, koje je obuhvatilo i intervjue sa institucijama na nivou BiH čiji je cilj bio da nam pomogne u detekciji i utvrđivanja praznina u znanju i/ili vještinama državnih službenika*ca u javnoj upravi kada se bave LGBTQI građanima*kama i grupama, odnosno kada se bave LGBTQI pitanjima, bilo je ometeno mjerama koje su propisale lokalne institucije zbog pojave pandemije COVID-19 početkom marta 2020. Neke od mapiranih institucija morale su preusmjeriti svoje aktivnosti na zdravstvene, sigurnosne i druge reperkusije COVID-19, pa, što je i razumljivo, nisu mogli biti dostupne za intervjue, osobno ili bilo kako drugo. Nekolicina je, ipak, pokazala nevoljnost da prihvati naš poziv na intervju, što su objašnjavali time da ne vide na koji način njihov rad i njihov mandat ima utjecaj na živote LGBTI osoba.

Iako su nametnute mjere socijalne distance otežale odnosno onemogućile organizaciju intervjua licem-u-lice, nekoliko intervjua održano je online, korištenjem besplatnih i široko dostupnih digitalnih platformi za sastanke/konferencije. U svjetlu pandemije COVID-19 i preporuka ispitanika*ca koji su pripadnici*e LGBTI zajednice, moglo bi biti razumno da se jači naglasak stavi na digitalizaciju javne uprave i prenos što većeg dijela komunikacije između građana, civilnog društva i javne uprave na IT i online platforme i baze podataka. Koristi od takvih aktivnosti bi mogle biti barem dvojake. Viši nivo digitalizacije usluga i komunikacije bi omogućilo (brz) administrativni odgovor u vrijeme kada osobni susreti i kontakti ili nisu sigurni, u vrijeme zdravstvene ili neke druge krize, kao što su prirodne katastrofe (pod uvjetom da internet infrastruktura ostane u funkciji), ili kada građani*ke pripadaju skupinama kojima bi koristio digitalno slijepi kontakt sa manjinama, kao što je slučaj sa LGBTI osobama, u čijem slučaju bi moglo doći do diskriminacije ili moguće viktimizacije zbog vidljivo ne-konformističke rodne ekspresije.

Zbog pandemije COVID-19, koja je koincidirala sa ovim istraživanjem i izradom izvještaja, još jedno važno pitanje koje se pojavilo odnosi se na tretman LGBTI migranata*kinja u BiH. U tom pogledu, aktivisti*ce i pripadnici*e LGBTI zajednice su preporučili nadležnim institucijama da se pobrinu da LGBTI migranti*ice dobiju adekvatnu zaštitu od diskriminacije i nasilja motiviranog njihovom seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom ili spolnim karakteristikama, i da im se treba omogućiti siguran prostor i informirati ih o djelovanju relevantnih organizacija civilnog društva kojima se mogu obratiti. U pogledu ravnopravnog tretmana LGBTI osoba tokom pandemije, naglašeno je da popuštanje sigurnosnih mjera uzrokovanih pandemijom koje se odnosi na građane*ke treba u jednakoj mjeri da se odnosi i na migrante, uključujući LGBTI migrante, i da se nametnute mjere ne mogu koristiti kao sredstvo ograničavanja njihove slobode kretanja, ili bilo kojeg drugog ljudskog prava koje im pripada.

Utoliko što se prostor za fizičku i osobnu interakciju zatvorio u vrijeme pandemije, sprječavajući i gušeći ne samo privatne, nego i još više javne kontakte, uključujući kontakte (LGBTI) građana*ki sa javnom upravom, (post) COVID-19 uvjeti su otvorili mogućnost novih pristupa otvorenoj vladi, i povećali potrebe nekih od najmarginaliziranih građana*ki, pa će u budućnosti trebati ponovno razmisliti o odgovorima na te potrebe.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Tokom intervjua sa organima javne uprave na nivou BiH, kao i kroz upitnik i fokus grupu sa LGBTI zajednicom, na površinu je isplivalo nekoliko pitanja koja bi mogla unaprijediti odnos povjerenja između LGBTI građana*ki i javne uprave, i isto tako učiniti javnu upravu otvorenijom, transparentnijom, pogodnijom za građane, i senzibiliziranijom na prava i potrebe društvenih manjina. Zbog razlika u izvorima, preporuke za dalje unaprjeđenje pristupa javne uprave LGBTI osobama u kontekstu otvorene vlasti bit će predstavljeni odvojeno.\

Preporuke organa javne uprave bile su:

- Osigurati adekvatne pravne i političke osnove za prikupljanje podataka koji se odnose na LGBTI osobe - ako je potrebno;
- Osigurati da institucije na svim nivoima prikupljaju relevantne institucionalne informacije o LGBTI građanima*kama, ne ugrožavajući pri tom njihov identitet i sigurnost, i dostavljaju ih relevantnim statističkim institucijama u BiH;
- Integrirati ljudska prava LGBTI osoba u komponentu reforme javne uprave koja se odnosi na ljudska prava općenito;
- Otvoriti diskusiju sa Partnerstvom za otvorenu vlast sa ciljem uključivanja specifičnih mjera namijenjenih za LGBTI u novi plan OGP BiH;
- Osigurati adekvatne kapacitete organa javne uprave koji se bave zaštitom i unaprjeđenjem ljudskih prava kako bi osigurali pravilnu implementaciju svojih aktivnosti;
- Uvesti obaveznu edukaciju svih državnih službenika*ca, koja bi obuhvatila:
-
    a) edukacija o sprječavanju diskriminacije svih društvenih kategorija i implementaciji postojećeg zakonodavstva u tom smislu;
    b) edukacija o ljudskim pravima, posebno ljudskim pravima manjina, uključujući LGBTI osobe; i
    c) edukacija o slobodi pristupa informacijama i zaštiti osobnih podataka;
- Organizirati javna saslušanja organizacija koje odbijaju ili ne uspijevaju djelovati u skladu sa preporukama Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH, da javno informira građane*ke o tome koje su propise i prava prekršili, i koje loše prakse nastavljaju primjenjivati uprkos datim preporukama.
- Osigurati izravniji kontakt između LGBTI organizacija i javne uprave na svim nivoima u cilju razmjene informacija, postojećih dobrih praksi, i znanja koje se odnosi na OGP.
- Pomoći upravi na nivou države da osnaži svoju koordinacijsku ulogu u postavljanju minimalnih standarda zaštite ljudskih prava LGBTI na nižim upravnim nivoima.

Preporuke LGBTI zajednice su sljedeće:

- Izričito iskazati posvećenost svih organa javne uprave principima otvorene vlade u njihovim internim aktima i politikama, i odražavati tu posvećenost u njihovim praksama i komunikaciji prema javnosti;
- Unaprijediti javnu posvećenost organa javne uprave ljudskim pravima LGBTI osoba - kroz izravne i jasne izjave njihovih predstavnika*ca;
- Provesti javnu kampanju na temu reforme javne uprave kako bi ju učinila vidljivijom i razumljivijom građanima*kama, kao i da bi njih uključila u taj proces;
- Uvesti obaveznu edukaciju državnih službenika*ca o ljudskim pravima;
- Osigurati da svaki program edukacije državnih službenika*ca o ljudskim pravima LGBTI osoba uključuje i koncept otvorene knjižnice sa LGBTI osobama;
- Uvesti dodatnu edukaciju državnih službenika*ca o ljudskim pravima trans osoba, posebno u kontekstu promjene dokumenata i osobnih podataka;
- Osigurati da se proces promjene dokumenata i osobnih podataka za trans osobe odvija u većoj mjeri online, kako bi se izbjeglo nepotrebno maltretiranje i moguća diskriminacija od strane državnih službenika*ca;
- Digitalizirati javnu upravu i prenijeti što više komunikacije između građana*ki, civilnog društva i javne uprave na IT i online platforme i baze podataka;
- Unaprijediti i osnažiti kapacitete institucija i interne mehanizme

zadužene za zaštitu ljudskih prava zaposlenih i korisnika*ca servisa organa javne uprave;
- Unaprijediti suradnju između organa javne uprave i organizacija civilnog društva koje rade sa LGBTI osobama;
- Inicirati promjenu i usvajanje zakonskih rješenja i politika potrebnih da bi se unaprijedila ljudska prava LGBTI osoba;
- Integrirati ljudska prava LGBTI osoba u glavne tokove svih godišnjih aktivnosti / planova rada organa javne uprave;
- Uvesti princip nediskriminacije, uključujući i kad se radi o LGBTI osobama, u sve interne akte organa javne uprave;
- Osigurati uključivanje LGBTI ljudskih prava u sve zakone, politike i akte koje izrađuju organi javne uprave;
- Uvesti protokole o pristupu marginaliziranim grupama, uključujući LGBTI osobe, u sve organe javne uprave;
- Uvesti online sistem prijavljivanja loših praksi državnih službenika*ca, koje mogu koristiti građani*ke;
- Uvesti neku vrstu javno vidljivih sankcija (monetarnih) za državne službenike*ce koji ne ispunjavaju svoje obaveze, koji diskriminiraju ili koriste govor mržnje prema LGBTI osobama i drugim marginaliziranim grupama;
- Osigurati da svi organi javne uprave objavljuju godišnje izvještaje o svojim aktivnostima, budžetima, i sve informacije o načinu potrošnje resursa;
- Povećati vidljivost LGBTI državnih službenika*ca i javnih dužnosnika*ca.

Ono što je proizašlo kao najneophodniji i prvi korak, u čemu se slažu i LGBTI osobe i predstavnici*e institucija, jeste edukacija državnih službenika*ca o pitanjima ljudskih prava, posebno pitanjima diskriminacije, manjinskim i ljudskim pravima LGBTI osoba. Još jedan korak je definitivno strateški pristup i podrška ljudskim pravima LGBTI osobama koji se treba predstaviti kroz uključivanje ljudskih prava LGBTI osoba u sve politike, strategije i akte koje izrađuju organi javne uprave. Ovakav pristup se također treba dodatno osnažiti usvajanjem internih anti-diskriminacijskih akata i uspostavom specifičnih i efikasnih internih mehanizama zaštite od diskriminacije, kako uposlenih, tako i građana*ki. Predstavnici*ce institucija su također prepoznali*e potrebu jačanja svojih kapaciteta i kroz edukacije, ali i kroz angažman dodatnog osoblja, čime bi se osigurala kontinuirana i sveobuhvatna implementacija postojećih zakona i praksi, kao i proaktivan pristup ljudskim pravima općenito, kao i ljudskim pravima LGBTI osoba, i uvođenje konkretnih mjera i aktivnosti u tom smislu.

U kontekstu reforme javne uprave i partnerstva za otvorenu vlast, predstavnici*e institucija su sugerirali*e mogućnost uključivanja mjera koje se specifično odnose na LGBTI u postojeće politike; međutim, LGBTI zajednica je identificirala komunikaciju kao prvi neophodni korak u tom procesu. LGBTI osobe su identificirale nedostatak kontinuirane, strateške i cjelovite komunikacije o procesima reforme javne uprave kao nešto što se treba promijeniti da bi se poboljšao njihov pristup i odnos sa organima javne uprave. Po mišljenju LGBTI zajednice, organi javne uprave trebaju biti glasniji i dosljedniji u iskazivanju javne podrške LGBTI ljudskim pravima.

LGBTI zajednica je, također, identificirala digitalizaciju i mogućnost online komunikacije sa organima javne uprave kao nešto što bi moglo unaprijediti njenu transparentnost, otvorenost i efikasnost, i istovremeno minimizirati loš odnos i diskriminatorne prakse. Ovakva bi komunikacija, također, omogućila lakši i administrativno manje kompleksan pristup informacijama za sve građane, i minimizirala slučajeve kršenja slobode pristupa informacijama.

U smislu komunikacije i posvećenosti ljudskim pravima LGBTI osoba, i Institucija ombudsmena za ljudska prava i LGBTI zajednica vide nepostojanje bilo kakvih sankcija odnosno objavljivanja loših praksi institucija i njihovih predstavnika*ca kao prepreku uspostavi odnosa povjerenja između javne uprave i LGBTI građana*ki. U tom smislu, neka vrsta javnog saslušanja ili javne osude govora / zločina mržnje i diskriminatornog ponašanja / praksi treba postati uobičajeno u upravljanju organima javne uprave. LGBTI zajednica, dalje, preporučuje uvođenje novčanih kazni u tim slučajevima da bi se adekvatno kaznili organi odnosno njihovi*e zaposlenici*e za kršenja ljudskih prava.

Jasno je da praksa ignoriranja ljudskih prava LGBTI osoba i nerješavanje slučajeva diskriminacije i loših praksi dovodi do narušavanja povjerenja između LGBTI zajednice i organa javne uprave u BiH. Ono što je postalo evidentno kroz ovo istraživanje je da LGBTI građani*ke u BH očekuju od svoje javne uprave da bude otvorena i transparentna i o svojim uspjesima i o svojim neuspjesima, da im se jasno obraća, i blisko surađuje sa otvorenim društvom na uspostavi novih i inkluzivnih praksi od kojih će koristi imati svi*e građani*ke.

DODACI

Dodatak 1 Upitnik za LGBTI zajednicu

Upitnik koji je pred Vama ima za cilj da identificira konkretne probleme sa kojima se LGBTI osobe susreću u pristupu institucijama javne uprave Bosne i Hercegovine. Na osnovu dobivenih rezultata, radit će se na razvoju konkretnih mjera koje bi institucije trebale poduzeti kako bi postale otvorenije i senzibiliziranije u radu sa LGBTI građanima i građankama.

Molimo Vas da izdvojite 15 minuta svoga vremena za ispunjavanje upitnika. Ispunjavanje upitnika je anonimno i dobrovoljno, a vaše sudjelovanje nam je iznimno značajno. Podaci prikupljeni upitnikom neće biti stavljani na uvid niti dijeljeni sa trećim licima.

Molimo Vas da popunite osobne/lične podatke u nastavku.

Godina rođenja: _____
Spol (odaberite jedan od ponuđenih odgovora ili sami dopišite):
o Ženski
o Muški
o Interspolni
o Ostalo: _____

Rod (odaberite jedan od ponuđenih odgovora ili sami dopišite):
o Ženski
o Muški
o Transrodni
o Ne identificiram se
o Ostalo: _____

o Lezbejka
o Gej muškarac
o Biseksualna osoba
o Heteroseksualna osoba
o Ostalo: _____

Pristup javnoj upravi na nivou Bosne i Hercegovine
1. Da li ste ikada obraćali institucijama (javne uprave) Bosne i Hercegovine?
DA NE

2. Ukoliko da, koliko često:
- jednom godišnje
- više puta godišnje
- samo u iznimnim slučajevima (jednom u protekle 4 godine)

2. Ako ne, navedite razlog zbog kojeg se niste obratili institucijama (javne uprave) Bosne i Hercegovine?

3. Ukoliko da, o kojoj instituciji je bilo riječ?

Ministarstvo vanjskih poslova BiH (diplomatsko konzularna predstavništva, ambasade BiH)
Ministarstvo odbrane BiH (Oružane snage BiH)
Ministarstvo sigurnosti BiH (Granična policija BiH)
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
Ministarstvo komunikacija i transporta BiH
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
Ministarstvo civilnih poslova BiH
Ministarstvo finansija i trezora BiH
Ministarstvo pravde BiH
Agencija za javne nabavke BiH
Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije
Agencija za statistiku BiH
Ured koordinatora za reformu javne uprave
Agencija za državnu službu
Agencija za ravnopravnost spolova BiH
Regulatorna agencija za komunikacije (RAK)
Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH

Drugo: _____

4. Ukoliko DA, koja je bila priroda Vašeg zahtjeva/obraćanja?

ZAPOŠLJAVANJE I RAD/SLUŽBA U JAVNIM INSTITUCIJAMA
- prijava na konkurs za posao/službu
- napredovanje na poslu/službi

OSTVARIVANJE/ZAŠTITA PRAVA
- zahtjev za pristup informacijama
- izdavanje dokumenata
- registrovanje Udruženja
- obraćanje ambasadama i diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH

ZAŠTITA PRAVA
- žalba na odluku institucije
- žalba radi kršenja zakona i dr. pravnih akata (Pravilnika, kodeksa, itd.)
- žalba radi kršenja ljudskih prava

PARTICIPACIJA GRAĐANA/KI U RADU INSTITUCIJA
- učešće u kreiranju zakona, politika i budžeta (npr. kroz učešće na javnim raspravama, sastanke ili korištenje platforme e-konsultacije)

ADMINISTRATIVNE PROCEDURE
- predavanje obrazaca i izvještaja

Drugo: _____

5. Molimo Vas da detaljno obrazložite Vaš odgovor (priroda zahtjeva, žalbe, obraćanja, itd.)?

6. Da li smatrate da je vaš LGBTI identitet uticao na postupanje institucije/državnog službenika*ce u vašem slučaju?
DA NE

Molimo Vas da detaljno obrazložite Vaš odgovor.

7. Ukoliko je došlo do neadekvatnog postupanja zbog Vašeg LGBTI identiteta, da li ste se žalili zbog takvog odnosa? Ukoliko ne, zašto?

8. Ako da, da li ste se žalili unutar institucije o kojoj se radi i da li je postojala osoba/odjel kojem ste se mogli žaliti?

9. Kakav je bio ishod žalbe?

Preporuke

10. Da li smatrate da su institucije javne uprave vođene principima otvorene vlasti (transparentnosti, efikasnosti, odgovornosti, inkluzivnosti) u svom radu sa svim građanima/kama?
DA NE

Molimo obrazložite Vaš odgovor.

11. Da li smatrate da institucije javne uprave vođene principima otvorene vlasti (transparentnosti, efikasnosti, odgovornosti, inkluzivnosti) u svom radu senzibilizirane za rad sa LGBTI osobama?
DA NE

Molimo obrazložite Vaš odgovor.

12. Da li imate neke preporuke kako bi institucije javne uprave mogle unaprijediti svoj pristup u kontekstu otvorene vlasti u radu sa LGBTI osobama?
Obrazložiti.

Dodatak 2 Smjernice za fokus grupe sa pripadnicima*ama LGBTI zajednice

Pristup javnoj upravi na nivou Bosne i Hercegovine

1. Da li ste ikada obraćali institucijama (javne uprave) Bosne i Hercegovine? 2. Ukoliko da, koliko često. O kojoj instituciji je bilo riječ?

2. Ako ne, navedite razlog zbog kojeg se niste obratili institucijama (javne uprave) Bosne i Hercegovine?

3. Ukoliko da, koja je bila priroda Vašeg zahtjeva/obraćanja i da li je imao veze s vašim LGBTI identitetom?

4. Da li je došlo do neadekvatnog postupanja službenika*ce u vašem slučaju? Da li smatrate da je vaš LGBTI identitet uticao na postupanje institucije/državnog službenika*ce u vašem slučaju?

5. Ukoliko je došlo do neadekvatnog postupanja zbog Vašeg LGBTI identiteta, da li ste se žalili zbog takvog odnosa? Ukoliko ne, zašto?

6. Ako da, da li ste se žalili unutar institucije o kojoj se radi i da li je postojala osoba/odjel kojem ste se mogli žaliti? Kakav je bio ishod žalbe?

7. Da li ste upoznati da imate pravo na žalbu u slučajevima neadekvatnog postupanja državnih službenika*ca, te da postoje organi i institucije kojima se možete žaliti? Da li biste znali identifikovati ove organe i institucije ukoliko je to neophodno?

8. Da li ste upoznati da možete institucijama BiH dostaviti zahtjev za pristup informacijama iz njihove nadležnosti, te da su vam institucije dužne odgovoriti u roku od 15 dana?

9. Da li ste do sada podnosili zahtjev za pristup informacijama institucijama BiH? Da li ste dobili odgovor u zakonskom roku? Da li je zahtjev bio vezan za LGBTI pitanja? Ukoliko da, da li je to uticalo na odgovor u bilo kojem obliku (kašnjenje, odbijanje odgovora, prebacivanje nadležnosti, itd.)?

Preporuke

10. Da li smatrate da su institucije javne uprave vođene principima otvorene vlasti (transparentnosti, efikasnosti, odgovornosti, inkluzivnosti) u svom radu sa svim građanima/kama?

12. Da li imate neke preporuke kako bi institucije javne uprave mogle unaprijediti svoj pristup u kontekstu otvorene vlasti u radu sa LGBTI osobama?

Dodatak 3 Smjernice za razgovor sa predstavnicima javnih institucija

Prakse i senzibiliziranost institucija za rad sa LGBTQI osobama

1. Da li ste u dosadašnjem radu dolazili u kontakt s LGBTI građanima/kama? Ukoliko da, koji je bio povod i ishod kontakta?

2. Da li smatrate da je Vaša institucija u svom radu senzibilizirana za rad sa LGBTI osobama?

3. Da li ste u okviru profesionalnih programa usavršavanja prošli edukaciju o ljudskim pravima koja je uključivala ljudska prava manjina, uključujući i LGBTIQ osobe?

Transparentnost, efikasnost, odgovornost i inkluzivnost institucije u radu sa svim građanima/kama, sa naglaskom na manjine (LGBTQI osobe)

4. Da li smatrate da je Vaša institucija vođena principima otvorene vlasti (transparentnosti, efikasnosti, odgovornosti, inkluzivnosti) u svom radu sa svim građanima/kama?

5. Da li vaša institucija ima usvojenu politiku/pravilnik o zabrani diskriminacije unutar institucije, ali i u radu s korisnicima/ama?

6. Da li u vašoj instituciji postoji mehanizam kojem zaposleni i korisnici/e mogu prijaviti slučajeve diskriminacije i neadekvatnog tretmana?

7. Da li prilikom izrade nacrta i prijedloga politika/zakonodavstva/budžeta/drugih pravnih akata vodite računa o uključivanju ljudskih prava, uključujući ljudska prava manjina?

8. Da li ste prilikom razvoja nacrta i prijedloga politika/zakonodavstva/budžeta/drugih pravnih akata konsultovali organizacije civilnog društva, naročito organizacije koje rade na ljudskim pravima LGBTIQ osoba?

9. Da li ste upoznati sa postojanjem i djelovanjem organizacija koje rade na ljudskim pravima LGBTIQ osoba u Bosni i Hercegovini?

Informisanost o korisnicima/ama i ljudskim pravima - koliko su upoznati da li ih i iz kojih razloga im se obraćaju LGBTQI osobe

10. Da li ste upoznati koliko vam se LGBTIQ osoba/organizacija koje rade na ljudskim pravima LGBTIQ osoba obrati na godišnjem nivou?

11. Da li ste upoznati s razlozima zbog kojih se obraćaju Vašoj instituciji?

12. Koliko ste upoznati s tematikom ljudskih prava LGBTIQ osoba u BiH? Da li znate koja je uloga Vaše institucije u njihovom poštivanju i zaštiti?

Preporuke za unaprjeđenje pristupa institucija javne uprave u kontekstu otvorene vlasti

13. Da li imate neke preporuke kako bi Vaša institucija mogla unaprijediti svoj pristup u kontekstu otvorene vlasti u radu sa LGBTI osobama?

Dodatak 4 Lista institucija koje su pristale da učestvuju u istraživanju

1. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine
2. Ministarstvo civilnih poslova BiH
3. Agencija za statistiku
4. Ured koordinatora za reformu javne uprave
5. Agencija za državnu službu
6. Agencija za ravnopravnost polova BiH
7. Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK)
8. Institucija ombudsmana za zaštitu ljudskih prava BiH

Program jačanja javnih institucija u Bosni i Hercegovini
Pilot projekt "Uključivanje LGBTQI pitanja u pristupe otvorene vlasti u BiH"

Maršala Tita 22
Telefon +387 (0)33 953 300
Faks +387 (0)33 953 311
www.giz.de/en/worldwide/31709.html

Po nalogu
Njemačkog saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ)